بە یارمەتیی ئەمینداریتیی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوان لەچاپ دراوە

حەمە سالح فەرهادی

چەند لایەنێکی ڕۆژنامەنووسیی کوردی

هەواڵنامەی کتێب
&
KURD ARSHIV

بە یارمەتی ی ئەمینداریتی گشتی ی ڕۆشنبیری و لاوان لەچاپ دراوە

حەمە ساڵح فەرهادی

چەند لایەنێکی

ڕۆژنامەنووسی ی کوردی

1871
CHAIAK M
00 46 - 704 045 250

١٩٨٨

چاپخانەی ـ الحوادث ـ

بغداد ـ ١٩٨٨

پێشەکی

نەوەد ساڵەی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی تەمەنێکی کورت نی‌یە ، لەم ماوەیەدا پتر لە سەدو شەست ڕۆژنامەو گۆڤاری کوردی‌ی یاسایی‌و دەیانیش بە نهێنی دەرچووە .

ئەم ڕۆژنامەو گۆڤارانەش کەم‌و زۆر هەموو لایەنەکانی ڕۆشنبیری‌و سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌ی کوردی گرتۆتەوەو زۆربەی تاقمە جیاوازەکانی میللەت هاوبەشی دەرهێنانیان کردووەو بە سەدان نووسەرو شاعیر بەرهەمی هەمەجۆریان تێدا بڵاو کردۆتەوەو بە دەیان ڕووناکبیریشمان زۆربەی ژیانی خۆی بۆ ڕۆژنامەنووسی تەرخان کردەووەو هەر لەم پێناوەشدا زۆر تەنگ‌و چەڵەمەو گیروگرفتی هاتۆتە پێش .

ئینجا ڕۆژنامەنووسیێک ئاوا بێت‌و هێندە بابەت‌و لایەنی هەمە جۆری لێ جودا بێتەوە پێویستە بە دەیان باس‌و لێکۆڵینەوەی دەربارە بنووسرێت‌و بوختەی ئەم کاروانە سەخت‌و درێژە بخرێتەوە بەر چاوی خوێنەری ئێستا .

من ناڵێم هیچ هەنگاو لەم بارەوە نەنراوە؛ بەڵکو چەند بەرهەمێکی بە پێزو سەرکەوتوو تا ئێستا بڵاو کراونەتەوە بەڵام کورد

گۆتەنی (ئەم هەویرە ئاو زۆر دەکێشێ) و بواری ڕۆژنامەنووسیش زۆر لەمە پتر هەڵدەگرێ کە تا ئێستا بۆی کراوە .

ئەم کتێبەش بە کورتی چەند لایەنێکی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی‌یەو هەموو لایەنەکانی نی‌یە ، ئەو بابەتانەی کە لێرەدا دەخرێنە پێش چاو ئەمـــانەن :

یەکـەم : ڕۆژنامەو ڕۆژنامەنووسی لـــە دەفتـــەری ڕووناکبیرو گەورەپیاواندا : کۆمەڵێك وتـــەی بەنرخـــن دەربارەی ڕۆژنامـــەو ڕۆژنامەنووسی .

دووەم : ڕۆژنامەی کوردستانو سەرەتای کاروانی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی .

سێ‌یەم : بەخشـــانی ڕۆژنامەنووسی : ســـەرەتای بەخشـــانی ڕۆژنامەنووسی‌و هێنانەوەی چـەند نموونەیێکی جیاواز لـــە ڕۆژنامـــەو گۆفارەکـــاندا .

چوارەم : ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە نێوان سەربەستی‌و یاساکانی جابەمەنیدا : باس کردنی هەندێك لە یاسا جابەمەنیەکانو سەردەمەکـانی گەشەکردنی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی‌و کورتە باسێکی ئـــەو ڕۆژنامەو گۆفارانەی کەوتوونەتە سنووری ئەو سەردەمانە .

پێنجەم : ڕۆژنامەی بە تەمەن : ئەو ڕۆژنامەو گۆفارانەی کە لـــە دە ســـاڵو زیاتریش بەردەوام بوونە .

شەشەم : ڕۆژنامەی تەمەن کورت : ئەو ڕۆژنامانەی کە لە سێ ژمارە کەمترو ئەو گۆڤارانەی کە تەنیا یەك ژمارەیان لێ بڵاو کراونەتەوە .

حەوتەم : ڕۆژنامەی فرە زمان : ئەو ڕۆژنامانەی کە بە سێ زمانو زیاتریش وتاریان بڵاو کردۆتەوە .

هەشتەم : ڕۆژنامەنووسی‌ی مامۆستایان : ئەو بڵاوکراوانەن کە کۆمەڵەو یەکێتی‌و جڤاتی مامۆستایان دەریان کردوون .

نۆیەم : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابیان : ئەو ڕۆژنامانەن کە ڕێکخراوو لێژنەکانی قوتابیان بڵاویان کردۆتەوە .

دەیەم : ڕۆژنامەنووسی‌ی خوێندنگاکان : ئەو ڕۆژنامانەن کە لە قوتابخانەو زانکۆکان دەرچووینە .

یازدەم : ڕۆژنامەنووسی‌ی منداڵان .

دوازدەم : ڕۆژنامەی دەستووس .

سێزدەم : سەردانەوانێك بۆ ڕێبەرە نەمرەکانی کاروانی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی .

ئەوەی شایانی باسە کورتە باسێکی هەموو ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارانەمان کردووە کە کەوتوونەتە سنووری ئەو بابەتانەی کە باسمان کردوونو ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارانەی کە نەکەوتوونەتە سنووری ئەم بابەتانەش‌و لەسەریان نەدواوین ئەوە ناگەیەنێ کە ئەمانە دەوریان لەڕاپی

دیکە کەمتر بووە ؛ بۆ وێنە : ڕۆژنامەی تێگەیشتنی ڕاستی و ڕابەڕین و برایی ۱۹۶۷ و پاشکۆی عیراقی ۱۹۸۷ و گۆڤاری ڕۆژی کوردو ڕوناکی و زاری کرمانجی و دەنگی گێتی تازەو نزارو هەتاوو ئۆتۆنۆمی و کاروان و چەندانی دیکەش دەوریان زۆر لە ڕۆژنامەیێکی تەمەن کورتی یەك دوو ژمارەیی زیاتر بووە کە لەم کتێبەدا لەسەریان دواوین و هۆیەکەش تەنیا هەر ئەوەیە کە ئەمان نەکەوتوونەتە سنووری ئەو بابەتانەی کە نەخشەی کتێبەکەی بۆ کێشراوە ٠

لە کۆتایی کتێبەکەشدا دوو پێرستی ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکمانمان ئامادە کردووە : یەکەمیان بە پێی ساڵی دەرچوون و دووەمیشیان بە پێی شوێنی دەرچوونیان ٠

هیوا دارم کەمێك توانیبێتم خزمەتی کاروانی شکۆمەندی ڕۆژنامەنووسی کوردیم کردبێت و ئەم دیارییە بچووکەش کەلێنێکی لەخۆی بچووکتر لە کتێبخانەی کوردی پڕ بکاتەوەو هەنگاوی دیکەشی بە دواوە بێت و نووسەرانیش لەم لایەنە ڕۆشنبیرییە گرنگەدا زیاتر قەڵەمی خۆیان بخەنە کارو بە تێرو تەسەلی دەربارەی هەموو لایەنەکانی ڕۆژنامەنووسی کوردی باس و هەڵسەنگاندن و لێکۆڵینەوەی خۆیان پێشکەش بە خوێنەرانی کورد بکەن ... چاوەڕوانین ٠

حەمە ساڵح فەرهادی

هەولێر

ڕۆژنامەو ڕۆژنامەنووسی

لە دەفتەری ڕووناکبیرو گەورەپیاواندا

ئەوانەی دەربارەی ڕۆژنامەو ڕۆژنامەنووسی دواون زۆرن ؛ هەندێك لەمانە سەرکردەو کاربەدەستی گەورە بوونەو هەندێکیشیان نووسەرو ڕووناکبیرو نیشتمانپەروەر ، هەر کەسە بە پێی بۆچوونو بیرکردنەوەی خۆی قسەی لێ کردووەو ڕای خۆی دەربارەی دەربڕیوە ، هەیە بە چوارەمین دەستەڵاتی داناوە(1) ، هەشە ئەوەندە لە سوپاو هێرشی دوژمنی نەترساوە دە هەندە لە سیرەی قەڵەمی ڕۆژنامەنووسی نەترس ترساوە ٠

هەیە ڕۆژنامەی وەکو خۆراکو خواردنەوە بە پێویست زانیوە بۆ کۆمەڵو هەیشە چەندی لە توانایدا بووبێت کۆمەڵی لێ بێ بەش کردووە ٠

هەیە بەوپەڕی سنگ فراوانییەوە ڕەخنەی ڕۆژنامەکانی وەرگرتووەو چارەسەری دیاردە ناڕێکەکانی کردووە ، هەشە بە زیندانو داخستنو وەڵامی ڕۆژنامەنووسو ڕۆژنامەکانی داوەتەوە ٠

به نیازی زیاتر ڕوونکردنەوەی ئـەو بیرو ڕایانەی دەربارەی ڕۆژنامەو پیشەی پیرۆزی ڕۆژنامەنووسیەوە وتراون ئەم چەند ڕازو ڕایانەی خوارەوە دەخەینە بەر چاو(٢) :

گاندی (١٨٦٩ ـ ١٩٤٨) دەڵێ :

ئەو کەسەی ڕۆژێ ڕۆژنامەیێك نەخوێنێتەوە بە نەزانی دادەنێم •

ڕۆزفەلت (١٨٨٢ ـ ١٩٤٥)ی سەرۆکی پێشووی ئەمەریکا دەڵێ :

دەبێ لـە نێوان هەر دە کەس نووسەرێکی ڕۆژنامەچی لـەم وڵاتەدا هـەبێت •

ناپلیۆن (١٧٦٩ ـ ١٨٢١) دەڵێ :

ڕۆژنامە بەرزترین پایەیە کە شارستانیەتیو ئاوەدانی لەسـەر دادەمـەزرێ •

ڤۆلتیر (١٦٩٤ ـ ١٧٧٨) دەڵێ :

ڕۆژنامە هـۆی نوێ کردنەوەی جیهـانەو تـەمی نـەزانین دەڕەوێنێتـەوە •

کـارلیل دەڵێ :

ڕۆژنامەنووس ئەگەر سەرکردەیێکی ڕای گشتی بێت یاخود ئەو نەبێ ، بەڵام ئایا یەکێك نیە لە کاربەدەستانی گێتی ؟•

سەعد زەغلوول (١٨٥٧ ـ ١٩٢٧) دەڵێ :

پێویستە ئێمـە لـە ڕەخنە لێ گرتنی ڕۆژنامەکان تووڕە نەبین ،

بەڵکو دەبێ خۆمان وا لێ بکەین کە ماوەی ئەوە نەهێڵێ ڕەخنەمـــان لێ بـــگرن .

ناپلیۆن دەڵێ :

سێ ڕۆژنامە لە سەد هەزار سەرباز زیاتر دەمترسێنن .

(دیاز)ی سەرکۆماری پێشووی مەکسیک دەڵێ :

حەز دەکەم خاوەنی ئەو کارگایانە بوومایە کە کاغەزو مەرەکەب دروست دەکەن تاکو هەموویانم بسووتاندایە !.

چیفرسنی سەرۆکی پێشووی ئەمەریکا دەڵێ :

گەلێک لام خۆشترە لە وڵاتێکدا بژیم ڕۆژنامەی هەبێتو یاسای نەبێت ، نەک لە وڵاتێکدا یاسای هەبێتو ڕۆژنامەی نەبێ .

کاسترۆی سەرۆکی پێشووی فەنزەویللا دەڵێ :

لە دەرگەوانی دۆزەخ ناترسم ، بەڵام لە ئاستی ڕۆژنامەنووسێکدا دەلـــەرزم .

(پول قالیری) دەڵێ :

پێویستە قوتابیانی قوتابخانەکان فێر بکەین کە ڕۆژنامە بخوێنەوە ، چونکە گەل ئەگەر خۆی فەرمانڕەوا بێت دەبێ ئەو فەرمانڕەوایە هەموو ڕۆژێک ڕاپۆرتێک دەربارەی وڵاتەکەیو باری گیتی وەربگرێ ، ئـــەم ڕاپۆرتەش لـــە ڕۆژنامەدا هەیە ، لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە گـەل بزانێت چۆن ئەم ڕاپۆرتە دەردێنێ .

عیززەددین فەیزی (١٩١٧ - ١٩٨٥) دەڵێ :

ڕۆژنامە دەبێ بیرو بۆچوونی خۆی بە سەربەستی بنووسێ ، هەوڵ بدا بۆ پەیداکردنی نووسینی باشتر ، ببێتە ڕەهبەرێك بۆ پێشخستنی کۆمەڵایەتی‌و پیشاندانی ڕێگاو ڕەوشتی باش ، دەبێ ببێتە چاودێر لەسەر کردەوەی کاربەدەستان ، چاکەو خراپەیان بۆ میللەت بلاو بکاتەوە •

(ئەحمەد لوتفی)ی ڕۆژنامەنووس دەڵێ :

بگەڕێمەوە تافی گەنجیم هەر دەبمەوە بە ڕۆژنامەنووس •

تۆلستۆی (١٨٢٨ - ١٩١٠) دەڵێ :

ڕۆژنامە مۆسیقای ئاشتیە ، دەنگی میللەتە ، شمشێری ڕاستیە ، پەنای کلۆڵانە ، لغاوی دەمی زۆردارانە ، لەرزینەری تەختی قەیسەرو زۆردارانـــە •

(محەمەدی مەلا کەریم)ی نووسەرو ڕۆژنامەنووس دەڵێ :

ڕۆژنامە پێوەندێکی پتەوی بە دیموکراتییەتەوە هەیەو ڕۆژنامەنووس بەبێ ژیانی دیموکراتی ناتوانێ ئەرکی سەرشانی خۆی بەجێ بگەیەنێ •

(دوکتۆر عەبدوللەتیف هەمزە) دەڵێ :

ڕۆژنامە نووس دەتوانێت شتی سەیرو سەرسووڕێنەر دروست بکات ، لە هەمان کاتیشدا چەکێکی مەترسێنەری کاریگەرە ئەگەر هاتوو لە کۆشی ئازادی‌و دیموکراتیدا پەروەردەو گۆش کرابێت‌و پشتێکی نەکۆڵی هەیە لە ڕێگای بەدیهێنانی ئامانجە نەخشکراوەکانی •

فوڵتێر دەڵێ :

ڕۆژنامەنووس دەزگایێکە بە کەس ناشکێ ، بەڵام ئەو جیهانی کۆن دەڕووخێنێ بۆ ئەوەی جیهانێکی نوێ دابمەزرێنێ .

(جۆن هو هەنبەرگ) دەڵێ :

ڕاستــــە ڕۆژنامــە گیانو لەشە بەڵام کۆمەڵانی خــەڵك دڵــە زیندووەکەیتی ، هەر ئەوانن ژیانو گەرمایی بە گیانو لەشەکە دەبەخشن جونکە هەر ئەوانن ڕێبازو ڕەوتی ڕۆژنامەنووس دەستنیشان دەکەن .

---

(١) یەکەمین جار ئەو زاراوەیە لە ساڵی (١٨٢٨) بەکار هێنراوە سێ دەسەڵاتەکەی دیکەش : دەستەڵاتی یاسادانان (السلطة التشريعية) و دەستەڵاتی جێبەجێ کردن (السلطة التنفيذية) و دەستەڵاتی قەزایی (السلطة القضائية) ئە ٠ بڕوانە : تێـــگەیشتنی ڕاستی لاپەڕە : ١٨ و ١٩ .

(٢) بۆ کۆ کردنەوەی ئەم وتانە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە :

١ ـ محەمەد حەسەن مەنگوڕی ـ گوڵاڵەکانی ڕۆژگار ـ بەغدا ١٩٦٨ .
٢ ـ عوسمان شارباژێڕی گوڵشەن ـ چاپی کەرکوك ١٩٦٩ .
٣ ـ جەبار جەباری ـ مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی ـ چـــاپی کەرکوك ١٩٧٠ .
٤ ـ د. کەمال مەزهەر ئەحمەد ـ تێگەیشتنی ڕاستی ـ چاپی بەغـــدا ١٩٧٨ .
٥ ـ عیزەددین فەیزی ـ یەکێتی نووسەرانی کوردو دوو کۆڕ ـ چاپی هەولێر ـ ١٩٨١ و ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (١٢٣) ساڵی سێیەم ٩/ی حوزەیرانی ١٩٥٣ .
٦ ـ مومتاز حەیدەری ـ مستەفا شەوقیو پەیژە ـ چاپی بەغدا ١٩٨٥
٧ ـ ڕۆژنامەی بیری نوێ ـ ژمارە ٢٨٨ ٢٢ی نیسانی ١٩٧٨ .
٨ ـ فائق بطي ـصحافة الاحزاب وتاريخ الحركة الوطنيةـ بغداد ١٩٦٩
٩ ـ يعقوب يوسف كوريا : حكايات عن الصحافة في العراق بغداد ١٩٦٩

ڕۆژنامەی کوردستان‌و

سەرەتای کاروانی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی

ڕۆژنامە لایەنێکی گرنگ‌و کاریگەری ژیانی ڕۆشنبیرییە ، دیاردەیێکی دیاری شارستانی‌و پێشکەوتنە ، نیشانەی هوشیاری‌و دڵسۆزییە ، هەست کردنە بە ماف‌و ئامانج‌و پێداویستەکانی گەل ، پێویستییێکی ژیانی هاوچەرخی ڕۆژانەیە ، هاوەڵی نزیکی هەموو ڕووناکبیرو هۆشمەندێکە ، هۆیێکی کاریگەری ڕاگەیاندنە ، ڕێگایێکە بۆ نزیک بوونەوەو گەیشتن بە جەماوەر ، سەرچاوەیێکی باوەڕ پێکراوە بۆ دەنگ‌و باس‌و هەواڵ وەرگرتن •

میللەتی کورد تا ئاخەلێوەی سەدەی نۆزدەم ڕۆژنامەی نەبووە ، یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی لە ساڵی (١٨٩٨) دەرچووە ، هەرچەندە نەتەوەکانی دراوسێی کورد بەر لەم ماوەیە ڕۆژنامەیان دەرکردووە(١) •

ڕۆژی ٢٢/ی نیسانی ساڵی (١٨٩٨) سەرەتای دەست پێ کردنی کاروانی شکۆمەندی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردییەو ڕۆژنامەی کوردستانیش هەنگاوی یەکەمینی ئەم کاروانەیە •

عنوان
مصرده کردستان غزته‌سی صاحب ومحرری بدرخان
پاشا زاده
﴿ مقداد مدحت ﴾
مرطبعه‌ده ... غزته کردستان
ولایتلرنه ارسال ونشر اولنور
قرارلرنه‌لری وتصحیح اولنه‌جقدر

کردستان خارجنده هر یر
ایچون سنه‌لك ابونه بدلی
٨٠ غروشدر
کردستان داخلنده مصرجی
اعتبارلرده مجاناً گوندریلور

کردستان

١٣١٥

﴿ کردلری ایقاظ وتحصیل صنایعه تشویق ایچون شمدیلك ﴾
﴿ اون بش گونده بر نشر اولنور کردجه غزته‌در ﴾

حجی کاغذێ ڤی ویکێ
دڤی ویکێت مصری سر
ناڤ خوێ ڤی جریده‌ڤی
لاوێ بدرخان پاشا
مقداد مدحت بکی
هرچار دوهزار جریده‌یا
ڤی برده آزیبی ویکم
کردستانی ده‌بدین خلکی
پازده روژا جارکی تیت
شیاندن

﴿ روژا پنجشی‌ده ٣٠ ذوالقعده سنه ١٣١٥ پنجشنبه ڤی ٩ نیسان سنه ١٣١٤ ﴾

بسم الله الرحمن الرحیم

صد هزار شکر وحمد ژ خدێ تعالی‌ره آم مسلمان خلق کرن. وطاینا علم ومعرفتیره هش وزکا دامه. هرچقا علمایێدنا علم ومعرفتیره گلك آیتین جلیله واحادیث شریفه هنن دنیایده چقاس مسلمان هین گوتند وباژیرین زیاده مکتب ومدرسه وجریده هنن دنیایده چه دیه چه نابه جریده دنڤیسن. حیفامن تیت ژ کرداره کرد ژگلك قوما زیده‌تر خوێ هش وزکانه جامیرن دینن خوده راست وقوینه خورتن ودیسا وکه قوینن دی نه خوندانه نه‌دزاندن دنیایده چه دیه جیران وان موسقوف چاوه‌یه وی چه بکه نظاین لوما دیا خدیده من آڤ جریده باها نڤیسی یا دنا خدێ تعالی پاش نهو هر پازده روژاده جارکی آزی جریده‌کی بنڤیسم. ناڤ ڤی من کریه (کردستان) ڤی جریده‌یده آزی بحثا قنجیا علم ومعرفتا بکم لکودری حروف وعلمه لکودری مدرسه ومکتبین قنج هنه آزی نیشا کردا بکم لکودری چه شر دبه دولتین معظم چه دکن چاوه شر دکن تجارت چاوه دبه آزی حیا حکات بکم حتی نهو کسی جریده‌کی هولی نڤیسیبه آڤ جریده‌یا منا‌ها یا اولیه لوما وی گلك کیابی هیتن. ازهیڤی دکم کیایا جریده‌یی ژمنره بنڤیسن چی تشت وکی نو چه دبن کیین باشی هنکی دچه دکوه دیده الله ایدی آزی دست مقصدی بکم. (ومن الله التوفیق)

حضرت پیغمبر علیه الصلوة والسلام گوتیه «العلماء ورثة الانبیاء» آنکو علما وارثین انبیانه ژ طرفێ خدێده مأمورن وعظ ونصیحتی بدن خلکی دیا قنج نیشا وان بکن لوما گی علمایین کردا چاوه اون وعظ ونصیحتا بیژی ددن ولی دڤی اون میر وآغا وکرمانجین دنابین وان تشویقا طالبا علم ومعرفتی بکن دیا قنج نیشا وان بکن هکی اون وی بکن گنجی حصا بطوکدوه.

دوکتۆر مارف خەزنەدار لە ڕۆژی ٢٢/ی نیسانی ساڵی (١٩٦٨) وتارێکی بەنرخی لە ڕۆژنامەی (التآخي) دا بڵاو کردەوەو ڕایگەیاند کە ئەو لە ئەنجامی پشکنین و توێژینەوە گەیشتۆتە ئەو ڕاستیەی کە یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی لە ٢٢/ی نیسانی ساڵی (١٨٩٨) دا بە ناوی (کوردستان) دەرچووە • دوکتۆر مارف هەر بەمەندەش نەوەستابوو ؛ بەڵکو وێنەی یەکەم ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیەی بڵاو کردەوەو ئەوەیشی ڕاگەیاند کە ئەم ژمارەیەی لە نامەخانەی (ڕۆژهەڵاتناسی) لە (لینینگراد) دیوەو هەر لەوێش پارێزراوە[٢] •

دوای نزیکەی چوار ساڵ بەسەر وتارەکەی دوکتۆر خەزنەدار دا دوکتۆر کەمال فوئاد زۆربەی ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیەی لە کتێبێکدا بە ناوی (کوردستان یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی ١٨٩٨ - ١٩٠٢) لە بەغدا لە ساڵی (١٩٧٢) بڵاوکردەوە[٣] •

هەر وەك دوکتۆر کەمال ڕایگەیاندوە کە ئەو هەر لە هاوینی ساڵی (١٩٦٨)دا توانی ئەو ژمارانەی ڕۆژنامەی (کوردستان)ی دەست بکەوێت و لە ژمارە (١)ی گۆڤاری (ڕووناکی)ی ڕۆژی ٢٣/ی مایس ساڵی (١٩٦٩) دا ئەو ئاگاداریەی بڵاو کردۆتەوە[٤] •

ژمارە (یەك)ی ڕۆژنامەی (کوردستان) لە ٣٠/ی زیلقەعدەی ساڵی (١٣١٥)ی کۆچی بەرابەر بە ٢٢/ی نیسانی ساڵی (١٨٩٨)ی زایینی لە شاری (قاهیرە) دەرچووە •

ڕۆژنامەی (کوردستان) لە ماوەی چوار ساڵی تەمەنیدا (٣١) ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوەو لەم شوێنانەی خوارەوە :

زماره ١ـ٥ لـــه قاهیره

٦ـ١٩ له جنێف

٢٠ - ٢٣ جارێکی دیکه له قاهیره

٢٤ لـــه لەندەن

٢٥ - ٢٩ له فۆلکستۆن

٣٠ - ٣١ جارێکی که له جنێف(٥)

دوا ژمارەی ڕۆژنامەی (کوردستان) زماره (٣١) بووه کـــه لـه ٦/ی موحـەڕەمی سـالی (١٣٢٠)ی کۆچی بەرابـەر به ١٤/ی نیسانی سالی (١٩٠٢)ی زاینی دەرچووه(٦) .

بەم جـۆره ڕۆژنامەی (کوردستان) بێجگه لەوەی کـه یەکەمین ڕۆژنامەی کوردیه ؛ ڕەنـگه یەکەمین ڕۆژنامەی جیهانیش بێ کـه لـه ماوەی چوار سالدا پێنج جـار شوێنی دەرچوونی گوێزرابێتەوەو ســێ دەولەتی بێ کرابێ‌و جێی خۆیەتی بلێین شوێنی دەرچوونی ئەم ڕۆژنامەیه هەردوو کیشوەرەی (ئەفەریقاو ئەوروپا) یه .

شێوەی زمانی ڕۆژنامەی (کوردستان) زاری کرمانجیی ژووروو (زاراوەی جەزیرەو بۆتان) بووەو به چوار لاپەڕەی (٢٥٫٥ × ٣٢٫٥) سانتیمەترو مانـگی دوو جار به کاغەزێکی باش‌و به پیتی عــەرەبی‌و لەسەر شێوەی نووسینی خەتی فارسی دەرچووه(٧) .

ڕۆژنامەی (کوردستان) له سەرەتاوه له لایەن (میقـداد مەدحەت بەگ)ی نەوەی (بەدرخان پاشا)و پاشانیش لـه لایه (عەبدولرەحمان بەگ)ی برای دەرچووه(٨) .

ڕۆژنامەی (کوردستان) هەر لە یەکەمین ژمارەیەوە بایەخێکی زۆری بە خوێندن و خوێندەواری داوەو خەلوەتی ڕۆژنامەکە چاك هەستی بەوە کردبوو کە هۆی سەرەکی‌ی دواکەوتنی نەتەوەی کورد نەخوێندەوارییە . هەروەها ڕۆژنامەکە هانی پتەو کردنی گیانی نەتەوایەتی داوەو داوای بەرهەڵستی کردنی زوڵم و زۆرداری (سوڵتان عەبدولحەمید)ی کردووەو هەوڵی بە هێز کردنی پێوەندی دۆستایەتی و برایەتی نێوان گەلی کوردو دراوسێکانی داوە بەتایبەتی لەگەڵ ئەرمەنییەکان .

ڕۆژنامەی (کوردستان) زۆر جار دەربارەی مێژووی بنەماڵەی (بەدرخانییەکان)و (بەدرخان پاشا)ی گەورە وتاری بلاو کردۆتەوەو زۆر جاریش هۆنراوەی نیشتمانی و بە تایبەتی هی (حاجی قادری کۆیی)ی بلاو دەکردەوە .

ڕۆژنامەی (کوردستان) وەنەبێ لە گۆشەیێکی تەسکەوە تەنیا هەر سەیری بەرژەوەندی‌ی کوردی کردبێت و بەس ؛ بەڵکو بایەخێکی زۆریشی بە مەسەلەی نەتەوەکانی دیکەش داوەو هەمیشە بەرگری‌ی لە ئازادیخوازە تورکەکانی ناو دەوڵەتی عوسمانی دەکرد ، هەر لەبەر ئەم ڕێڕەوو هەڵوێستە نەگۆڕاوەش بوو کە ڕۆژنامەکە نەیتوانیوە لە جێگایێك ئۆقرە بگرێت و هەمیشە بە ناچاری ئەم دەوڵەت و ئەو دەوڵەتی پێ کراوە(٩) .

ڕۆژنامەی (بیری نوێ) لە ڕۆژی ٢٢/ی نیسانی ساڵی (١٩٧٨) بە بۆنەی بیرەوەری‌ی هەشتا ساڵەی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە وتارێکیدا بە ناونیشانی (سەرەتای ڕێڕەوێکی پیرۆز) دەربارەی ڕۆژنامەی (کوردستان) دەڵێ :

(ئەگەرچی ئـەم ڕۆژنامەیە لە دەرەوەی کوردستان دەردەچوو هەروا لـە ماوەی چـوار ساڵدا تەنیا (٣١) ژمارەی لێ بڵاو کرایـەوە ، بەڵام تا ڕادەیێکی باش دەگـەیشتە دەستی کۆمـەڵانی خەڵـکی کوردستان و[١٠] توانی دەورێکی ئاشکرا بگێڕێ لـە بڵاوکردنەوەی هوشیاری سیاسی و بەرگری کردن لـە خواست و ئاواتەکـانی میللەتی کورد و پاراستن و پێشخستنی کەلەپوور و ڕۆشنبیری ی . لـە لایـەکی تریشەوە دەرچوونی ڕۆژنامەی کوردستان لـەو سەردەمەدا نیشـانەی سەرهەڵدان و پەیدا بوونی هوشیاری سیاسی و نەتەوەیی و ڕزگاریخوازی یە لە مێژووی گەلەکەماندا .

نهێنی گرنـگی ئەم ڕۆژنامەیەو بڕوای تەواو بە سەرکەوتنی ئـەو مەسەلانەی تێـدا بڵاو دەکرانەوە لەو دڵسۆزی یەدا کۆ دەبێتەوە کە ئەو دەستە ڕۆشنبیرانەی لەو کاتەدا لە دەستی زوڵم و زۆرداری عوسمانیەکان کوردستانیان جێ دەهێشت و ڕوویان دەکردە وولاتانی تر لە گەلەکەیان دوور نەدەکەوتنەوە بەڵـکو پەیڕەوی شێوەیەکی تری تێکۆشانیان دەکرد کە ئەو کاتە باو بوو ، ئەویش دەرکردنی ڕۆژنامەو گەیاندنی دەنـگی گەلەکەیان بە گەلانی دونیا کە لەو ڕۆژگارەدا بە هیچ جۆرێك نەدەتوانرا لە کوردستاندا بەرپا بـکرایە)[١١] .

---

(١) بۆ بەراورد کردنی مێژووی دەرچوونی یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی (کوردستان) لەگەڵ یەکەمین ڕۆژنامەی ئەو وڵاتانەی کە کوردی تێدایە ئەم زانیاریانە دەخەینە بەر چاو :

— یەکەمین ڕۆژنامە کە لە دەوڵەتی عوسمانیدا دەرچووبێ لـە ساڵی (١٨٢٥) لە شاری (ئەزمیر)و بە زمانی (فەرەنسەیی) بووە .

. . . .

— یەکەمین ڕۆژنامەی تورکی لە ساڵی (١٨٣٢) بە ناوی (تەقویمی وەقایع) دەرچووە ٠

— یەکەمین ڕۆژنامەی فارسیش لە ئێراندا لە ساڵی (١٨٥١) دەرچووە ٠

— یەکەمین ڕۆژنامەش کە لە عیراقدا دەرچووبێ ڕۆژنامەی (الزوراء) بووە کە لە ١٥ی حوزەیرانی ساڵی (١٨٦٩) عوسمانی‌یەکان بە زمانی تورکیو عەرەبی بڵاویان کردۆتەوە ٠ (بڕوانە : د٠ کەمال مەزهەر ـ تێگەیشتنی ڕاستی ـ لاپەڕە : ٣١ ، ٤٦ ، ٤٧) ٠

(٢) بڕوانە : د٠ عیززەددین مستەفا ڕەسول ـ حول الصحافة الکردیة ـ لاپەڕە : ١٩ ٠

(٣) ئەو ژمارانەی کە د٠ کەمال دەستی نەکەوتوون ژمارە (١٠ ، ١٢ ، ١٧ ، ١٨ ، ١٩) نە ٠

(٤) د٠ کەمال فوئاد ـ کوردستان یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی ـ چاپی بەغدا ١٩٧٢ پێشەکی ٠

(٥) هەمان سەرچاوە ٠

(٦) هەمان سەرچاوە ـ پێشەکی ٠

(٧) د٠ عزالدین مصطفی رسول ـ حول الصحافة الکردیة ـ لاپەڕە:٢١

(٨) ژمارە ١ـ٥ لەلایەن میقداد مەدحەتو ٦ـ٣١ یش لەلایەن عەبدولڕەحمان بەگی برای دەرچووە ٠

(٩) بۆ زیاتر ئاگاداری لە ناوەڕۆکی ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیە بڕوانە : د٠ کەمال فوئاد ـ هەمان سەرچاوەی ناوبراو ٠

(١٠) خاوەنی ڕۆژنامەی کوردستان هەر جارەی (٢٠٠٠) دوو هەزار دانەیان بە خۆرایی بۆ کوردستان دەنارد ٠

(١١) بیری نوێ ـ ژمارە ٢٨٨ ڕۆژی ٢٢ی نیسانی ١٩٧٨ لاپەڕە : ٣

پەخشانی ڕۆژنامەنووسی

زمانی ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکان هەر لە سەرەتای دەرچوونی یەکەمین ڕۆژنامەی کوردیو تاکو نیوەی یەکەمی ئەم سەدەیەش ـ هەروەکو هەموو جابەمەنییەکی دیکەی کوردی ـ زمانێکی ڕەوانو کوردیکی پەتی نەبووەو وشەو زاراوەی بێگانەی زۆر تێدا بووە ؛ بەتایبەتی وشەی عەرەبیو تورکیو فارسی ، ئەم تێکەڵاوییەش جگە لە دراوسێتیو تێکەڵاو بوونی کورد لەگەڵ ئەم گەلانە هۆی دیکەشی هەبووە :

وشەی عەرەبی جێگای لەناو ئەدەبیاتی کوردیدا کردۆتەوە لەبەر ئەوەی زمانی عەرەبی زمانی قورئانو ڕۆشنبیریی ئیسلامەتییە لە هەموو ڕوویێکەوە .

وشەی تورکیش خۆی ئاخنیتە ناو زمانی کوردی چونکە زمانی تورکی زمانی ڕەسمیی دەوڵەتی عوسمانی بوو کە چەند سەدەیێک فەرمانڕەوایی بەشێکی گەورەی کوردستانی کردووە .

وشەی فارسیش جێگای خۆی کردۆتەوە چونکە سەردەمێک ئێران فەرمانڕەوایی بەشێکی کوردستانی کردووە .

جگە لەمانەش هەمووی متوربە کردنی هەر زمانێك بە وشەو زاراوەی زمانە زیندووەکانی دراوسێ‌و جیهان تا ڕادەیێك شتێکی ئاسایەو واتای دواکەوتن‌و ناڕەسەنیی زمانەکە نیە .

ئەم دیاردەی تێکەڵاو بوونی وشەی بێگانە لە کۆتایی سەدەی نۆزدەم‌و نیوەی یەکەمی ئەم سەدەیەشدا وەنەبێ هەر بە تەنیا زمانی کوردی گرتبێتەوەو بەس ؛ بەڵکو زمانەکانی دیکەشی گرتبووەوە ، تەنانەت زمانی عەرەبیشی گرتبووەوە لەگەڵ ئەوەی زیاتر لە (١٣٠٠) ساڵیش بوو عەرەب‌و غەیری عەرەب خزمەتی زمانەکەیان دەکرد .

لەم بارەوە زانای عەرەبی‌زان (ئەنستاس کەرمەلی) دەربارەی زمانی ڕۆژنامە عەرەبیەکانی ئەو کاتی لە گۆڤاری (الزهور)ی قاهیرەیدا لە ساڵی (١٩١١) نووسیویەتی‌و دەڵێ : (زمانی ڕۆژنامەکانمان زمانێکە لەو بەڕی بێ پێزی دایەو تەنانەت یەکێکیان نابینی کە پێڕەوی زمانێکی عەرەبیی ڕەوان‌و دەستوورەکانی ڕێزمانی عەرەبی بکات ، ئەگەر لاپەڕەیێکی ڕۆژنامەیێك سەیر بکەیت نازانیت بە کامە زمان نووسراوەو ئەگەر لە خۆت بپرسی‌و بڵێی لەوانەیە خاوەن وتار بە زمانی تورکی یان کوردی یان فارسی یان هیندی‌و یاخود بە زمانی عەرەبیی گشتی دەنووسێ ، بەڵام ڕاستیەکەی ئەوەیە کە ئەو بەم هەموو زمانانەی بە یەکەوە نووسیوە)[1] .

ئەم تێکەڵاو بوونی وشەی بێگانە لە زمانی عەرەبیدا ناوی هەندێك ڕۆژنامەیشی گرتبووەوە ؛ بۆ وێنە : لە مانگی مایسی ساڵی (١٩١١) دا ڕۆژنامەیێکی عەرەبیی هەزەلی لە بەغدا بە ناوی (کرمەو زرمە)[2] دەرچووە ، ئەم ڕۆژنامەیە خاوەنەکەی (لوتفی فیکرەت)و (ئەحمەد

هادی)بوون(٣) • هەرچەندە مامۆستا (یەعقووب فەسساب) لە وتارێکیدا لە گۆڤاری (کاروان) ئەم ڕۆژنامەیەی بە ڕۆژنامەیێکی کوردی داناوە(٤) ، بەڵام ڕاستیەکەی ڕۆژنامەکە عەرەبی بووە •

ئینجا بۆ ئەوەی پتر ئاگاداری سەرەتاو پەرەسەندنو پێشکەوتنی پەخشانی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی ببین چەند نموونەیێك دەخەینە بەر چاوو هەوڵی ئەوەشمان داوە کە نێوانی هەر نموونەیێکو ئەوی دیکە ماوەیێکی کاتی‌ی (١٥-٢٥) ساڵ بێت :

نموونەی یەکەم :

ڕۆژنامەی کوردستان

ژمارە / ١

٢٢/ی نیسانی ١٨٩٨

بسم الله الرحمن الرحیم

صد هزار شکرو حمد ژ خدی تعالی رە ام مسلمان خلق کرن • وظاینا علمو معرفتیرە هشو زکا دامە • درحقا علماندنا علمو معرفتیرە گلك آیتین جلیلە واحادیث شریفە هنن دنیایێدە چقاس مسلمان هبن گوندو باژیرێن حمیادە مکتبو مدرسەو جریدە هنن دنیایدە چە دبە چە نابە جریدە دنفیسن • حیفا من تیت ژ کردارە کرد ژ گلك قوما زیدەتر خوي هشو زکانە جامیرن دینین خوەدە راستو قوینە خورتنو دیسا وکە قومین دي نەخوندانە نە دولمندن دنیایدە چە دبە جیران وان موسقوف چاوەیە وی چە بکە نظانن لوما ریا خدیدە من اف جریدە یا هانفیسي باذنا خدی تعالی باش نهو هر پازدە روژا دە جارکي ازي جریدەکي بنفیسم •••••(٥) •

نموونەی دووەم :

متانتو ثبات قوم کورد

م. نوری

قوم کورد قریب چوار هزار سـل لە پیش میلاددا لە شرق دجلە یعنی لە موقع حاضرەدا هر بوەو زور دفعەش اثبـات موجودیتی ملی خـوی کردوە .

۱۸ عصر لـە پیش میلاددا بـە موجودیتیکی زۆرو انتظامیکی فوق العادە کلدانستانی اشغالو چـند عصریك بە کمال دبدبە او جیکایانەیان ادارەو لویدا آثار مدنیتیان تأسیس کردوە . لپاشا لە طرف آثوریەکـانەوە بە هجومیکی ظالمانە او جیکایانەیان لی سـندراوتەوەو موقعی خوشیان اشغال کراوە .....(٦) .

نموونەی سێیەم :

دواوانی زەلمو تانجەرو

پیرە مێرد

اوخ بویە مولویم خوش ئەوی‌و شیفتەو شەیدای سوزو نالەی ئەوم کـە پەردە ، پەردە شوینە شیرینەکانی خاکەکەمو نیشتمانەکـەمی بـە فـەردی فردەوە ، بە فـەرو زیبیکی دل نەوەردەوە پیشان داومو بـە بینەما خوشەویستی ئەوانی چەسپاندوەتە سینەمەوە . (کوی آتشکا)ی وەك آتشکدەی (زەردەشت) لی هینـاسـە تینو تلو ، ناو دلی برژاندم ، (نیرەنـگی) تافـگەو قەلبەزەی زەلمی وا بو کیشاوم دانەی مرواری بـە سـەردا پرژاندم (بارك الله چەرخ هەی آفرین چەرخ) ، پلوسـکەی (بافرە)ی عودالان وهەوای چەمی خواجایی تیگەیاندم ..... (٧) .

گەلاوێژ
زمانی کوردی
شیرین وخسرو
دیوانی گەلاوێژ

نموونەی چوارەم :

بەهێزترین لە مردن

•••••• شورشگیریتی سیمایەکی دیاری ئەم سەدەیەیە لە ناو ئەو نەتەوانەدا بە ریگای ئازادی‌دا ئەرونو بە خوین ریگای سەربەستیان دیاری ئەکەنو پاشەروژی بەختیاری وەدەست ئەهینن ، شورشگیریتی نەتەوایەتی کوردی بەشیکی گەورەیە لەو شورشگیریتی‌یەی ئەمرو لە جیهان‌دا دەوری ژیانەوەو پیشکەوتن ئەخولقینی ، هەر وەکو چون جیگە لەق کردنو پەردە هەمالینە لە رووی ئەو داگیرکەرانەی نەتەوەکان ئەچەوسیننەوە • بزووتنەوەی شورشگیریتی‌و تیکوشانی نەتەوایەتی میللەتی کورد بەشیکە لە شورشگیریتی مرۆڤایەتی هەموو ئادەمیزادو هەر سەر ئەکەوی چونکە بەهێزترە لە مردن(٨) •

نموونەی پێنجەم :

نووسەرو سەردەم

د• ئیحسان فوئاد

ئـەو قسەیەی کـە دەڵێ (نووسەر لـە سەردەمەکەی ناتوانێ جیا بێتەوە قسەیەکی بەجێ‌و ڕاستە • گیانی سەردەم کە هـەموو بەرەو پێشەوە مل دەنێت ، بەسەر هـەموو نووسەرێك‌و شاعیرێکدا خـۆی دەسەپێنێت ، بەڵام هەموو نووسەرو شاعیرێك فـام‌و هەست پێـکردنی مێژوویی واتە (حیدسی مێژوویی) نی‌یە •

سەردەم چی‌یە؟ سەردەم دەورو بەرەو ڕەووشتەو خوی کۆمەڵایەتی‌و گۆڕانکاری‌ی سیاسی‌و نوێخوازی‌یە لە باری سەرنجی فەلسەفەو ژیانی کۆمەڵایەتی‌ی‌و ئابووری نەتەوەدا • ئەو پێویستی‌یەی ئەمڕۆ لە سەر شانی نووسەرو شاعیرە جیاوازە لەگەڵ پێویستی‌یەکانی ژیانی ماوەیەك لەمەو بەر •••• (٩) •

---

(١) فائق بطي / تطور المقال في الصحافة العراقية / دراسات عن الصحافة العراقية / بغداد ١٩٧٢ لاپەڕە : ٣١ •

(٢) واتە (گەرمەو نەرمە) بە پێی ڕێنووسی کۆنی ئەوسای کوردی‌و بە عەرەبی دەبێتە (حار و ناعم) •

(٣) بڕوانە : زاهیدە ابراهیم / کشاف الجرائد والمجلات العراقیة / بغداد ١٩٧٦ لاپەڕە : ١٤٥ •

(٤) بڕوانە : گۆڤاری (کاروان) ژمارە ١٦ کانوونی دووەمی ١٩٨٤ الصحافة الکردیة منذ نشأتها الی ثورة ١٤ تموز ١٩٥٨ لاپەڕە:١٥٥

(٥) بۆ تەواوی وتارەکە بڕوانە : دوکتۆر کەمال فوئاد / کوردستان یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی / لاپەڕە : ١

(٦) بڕوانە : جەمال خەزنەدار / ڕۆژی کوردستان / بەغدا ١٩٧٣ لاپەڕە : ١٧ •

(٧) بڕوانە : گۆڤاری (گەلاوێژ) ژمارە ٤ ساڵی ٤ نیسانی ١٩٤٣ لاپەڕە ٤ ، ٥ ، ٦ •

(٨) بڕوانە : ڕۆژنامەی (برایی) ژمارە ٤٠٦ شەموو ١٩/١٠/١٩٦٨ ساڵی دووەم / ڕێڕەوی برایی لاپەڕە : ١ و ٨ •

(٩) بڕوانە : ڕۆژنامەی (هاوکاری) ژمارە ٨١٣ پێنجشەممە ٧/١١/١٩٨٥ لاپەڕە : ٦ •

ڕۆژنامەنووسی کوردی
لە نێوان سەربەستی و یاساکانی چاپەمەنیدا

بەر لە ساڵی (١٨٦٣) لە دەوڵەتی عوسمانیدا هیچ یاسایێکی تایبەتی بۆ چاپەمەنیەکان نەبوو ؛ هەر لەم ساڵەدا یەکەمین یاسای چاپەمەنی دەرچوو(١) ، بۆیە جێی خۆیەتی کە هەنگاوی یەکەمینی ئەم بابەتە لەم مێژووەوە بێت ؛ هەرچەندە ئەم مێژووەش (٣٥) ساڵ پێش دەرچوونی یەکەمین ڕۆژنامەی کوردییە ، ئەوەبوو بۆ یەکەمین جار بە گوێرەی یاسا ڕاگەیاندرا کە دەبێ بۆ دەرکردنی هەر ڕۆژنامەیێك ڕێپێدانی تایبەتی لە میری وەربگیرێ .

سوڵتان (عەبدولحەمید) پێش ئەوەی لەسەر تەختی سوڵتانی دابنیشێ گرنگیەکی زۆری بە ڕۆژنامەو ڕۆژنامەنوسی دەدا ؛ هەر لەبەر ئەوەش بوو لە سەرەتای فەرمانڕەوایی ئەودا تاڕادەیێك سەربەستی بۆ ڕۆژنامەکان ڕەخسا ، بەڵام ئەمە زۆری نەخایاند ؛ سوڵتانی شوو تەنگ نەیتوانی خۆی بەرانبەر بە ڕەخنە زۆرەکانی ڕۆژنامە ڕابگرێ ، لەبەر ئەمە فەرمانی بۆ سەرۆکی وەزیرانی دەرکرد کە دەبێ ڕۆژنامەکان

دەمکوت بکاتەوەو هەندێکیشیان دابخا ، بەڵکو بەمەش نەوەستاو لە ساڵی (١٨٧٧) دەستەیێکی چاوەدێری لە بەڕێوەبەرایەتی ی چاپەمەنیەکان داناو چەند ڕۆژنامەنوسێکیشی دوورخستەوە(٢) .

بەم جۆرە ڕۆژنامەنووسی لە دەوڵەتی عوسمانیدا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کۆت و پێوەندی نوێ ی و تازەتری بۆ دادەندراو خاوەن ڕۆژنامەکان ئاراستە کردنی تایبەتیان لە کۆشکی (یۆڵدز)ەوە بە هۆی بەڕێوەبەرایەتی ی چاپەمەنیەکان بۆ دەهات و دەبوایە بە وردی پێڕەوی بکەن(٣) .

ئەم کۆت و پێوەندانە سەبارەت بە ڕۆژنامەکان هەر بەردەوام و لە زیادبووندا بوو ، لەم بارەوە (دوکتۆر سینان سەعید) لە کتێبی (دراسات في الصحافة العراقية) دا لە زمانی ڕۆژنامەنوسی تورکی (ماجید جتین)دا دەربارەی ئەم چاوەدێریەی کە ڕۆژنامەسی لە سەردەمی ناسراو بە (مەشروتیەت) واتە پێش ساڵی (١٩٠٨) دەڵێ : چاوەدێری شتێك بوو لە مافەتە دەچوو ، تەنیا هەر چاوەدێریش تاکە دەستەڵاتێك نەبوو ؛ بەڵکو لەگەڵ ئەمیشدا دوو بەڵای دیکەش هەبوون ئەوانیش : لێژنەی پشکنین و پۆلیسی نهێنی بوون(٤) .

باشان دەڵێ : بەم جۆرە ڕۆژنامە نووسی ببووە پیشەیێکی گران و پڕ مەترسی و ئاستی ڕۆژنامەکان بەرەو نزمی دەچوو دوای ئەوەی کە یەك لە دوای یەك دادەخران .

لە کۆتایی وتارەکەیشی دا دەڵێ : لەم ڕووەوە چەند تەعلیماتێك بۆ ڕۆژنامەکان دەرچوو ؛ لەمانە : دوورکەوتنەوە لە موناقەشە کردنی کاروباری ئاینی و بڵاو نەکردنەوەی نوسینی وەرگێڕاو لە زمانە

بێگانەکاندا ، هەروەها نابێ هیچ شتێك بە ناوی خوازراو بڵاو بکرێتەوە. سەرەڕای ئەمانەش لیستەیێکی لەم ناوو نازناوانەی تێدا نووسرابوو کە بڵاو کردنەوەیان لە ڕۆژنامەکاندا بە هەر جۆرێك قەدەغە بوو ؛ لەمانە : (مانگرتن ، ڕەشەکوژی ، شۆڕش ، هاوبەشێتی ، دینامێت ، تەقینەوە ، ئازاوە ، لەسەر تەخت لابردن ، کوشتار ، بۆسنە ، هرسك ، مەکدۆنیا ، کرێت ، قوبرس ، سەربەستی ، یەکسانی ، دەستوور ، نیشتمان ، یۆڵدز)(٥) .

دیسان هەر (دوکتۆر سینان) لە زمانی مامۆستا (ڕۆفائیل بەتی) لە کتێبی (الصحافة في العراق) دا باسی ئەو تەعلیماتە نهێنیانەی کردووە کە (سوڵتان عەبدولحەمید) بۆ ڕۆژنامەکانی ناردبوو و ئەم خاڵانەی تێدا ڕوون کرابووەوە :

یەکەم :

پێش هەموو شتێك دەبێ گەل ئاگاداری لەش ساغیی خاوەن شکۆو گەورەمان پاشای مەزن بکرێ‌و پاشانیش باسی بەروبوومە کشتوکاڵیەکان‌و پێشکەوتنی بازرگانی‌و پیشەسازی لە وڵاتدا بکرێ .

دووەم :

نابێ ڕۆژنامەکان هیچ شتێك بڵاو بکەنەوە کە ڕەزامەندیی وەزیری زانیاری لەسەر نەبێ .

سێیەم :

نابێ ڕۆژنامەکان وتاری درێژ بڵاو بکەنەوە ، هەرچەندە وتارەکە ئەدەبی‌و هونەریش بێ‌و بە هیچ جۆرێك نابێ وشەی (ماویەتی) لە دوای

وتارەکەدا بنووسرێو واتای ئەوە بگەیێنی کە کۆتایی وتارەکـــە بۆ ژمارەیێـــکی دیـــکەیە •

چوارەم :

لەبەر ئەوەی بۆشایی بەجێ هێشتنو خاڵ ڕیزکردنی یەك لـــە دوای یەك لە وتاردا دەبێتە هۆی ئاژاوەو ماوەی قسەو قسەڵۆکی بـــێ دەدرێ نابێ بە هیچ جۆرێك بەکار بێن •

پێنجـەم :

نابێ مـاوەی ئەوە بدرێ کـە تانە لە کەسایەتی بدرێو ئەگـەر تاوانی دزی کردن یان بەرتیل یان کوشتن درایە پاڵ یەکێك لـــە والی یاخـــود موتەسەڕیفەکان نابێ ئاشکرا بکرێت ؛ چونـــکە ناتواندرێ ڕاستی‌ی ئەو جۆرە تاوانانە بسەلمێندرێ ، لەبەر ئەوە نابێ هەرگیز ماوەی بڵاو کردنەوەی ئەو جۆرە شتانە بدرێت •

شەشەم :

نابێ گـەل لـە بەد ڕەفتاری فەرمانبەرانی دەوڵەت ئاگادار بکرێو هەرگیز ناشبێ باسی ئەوە بکرێ کـە هیچ شکایەتێك لـــەم ڕووەوە بەرگوێ‌ی سوڵتان کەوتووە • لەبەر ئەوەی کە گەلەکەمان ڕاســگۆو ســەر ڕاستە نابێ بە هیچ جۆرێك ئاگاداری ئەو هەوڵو تەقەلایانە بکرێ کـە باسی کوشتنی پاشاکانی دەوڵەتە بێگانەکان دەکـەن ؛ بۆ ئـەوەی ئەم جۆرە هەواڵانە نەچێتە ناو ڕیزەکانی گەل(٦) •

دوای کودەتای عوسمانییەکانو لە ساڵی (١٩٠٩) دا یاسایێـــکی دیـکە بۆ چاپەمەنییەکان دەرچوو کـە بریتی بوو لە (٣٨) مـــاددەو

دابەشی سەر چوار بەشی سەرەکی کرابوو : بەشی یەکەمی تایبەت بوو بۆ جۆنیەتی بلاو کردنەوەو بەشی دووەمی دەربارەی سزادانو بەشی سێیەمی دەربارەی جنێوو تێهەڵدانو بەشی چوارەمیشی لە بابەتی هەمە جۆر پێك هاتبوو(٧) .

ئەم یاسای دوایە تا کۆتایی هاتنی دەوڵەتی عوسمانیو مردنی (پیاوە نەخۆشەکە) هەر کاری پێ دەکرا .

لە عیراقیشدا هەر لە سەرەتای ناوبراو بە فەرمانڕەوایی نیشتمانیو پێکهاتنی دەوڵەتی عیراقیو تاکو ساڵی (١٩٣١) هەر یاسا کۆنەکانی دەوڵەتی عوسمانی کاری پێ دەکرا(٨) ، لەم ماوەیەشداو لە سەردەمی فەرمانڕەوایی شێخ مەحموودی نەمردا ڕۆژنامەنووسیی کوردی سەردەمێکی گەشەداری بەخۆوە بینیو لە نیوەی دووەمی ساڵی (١٩٢٢)و سەرەتای ساڵی (١٩٢٣) دەزگاکانی حوکمداریتی توانیان چوار ڕۆژنامەی سەرکەوتووی کوردانە پێشکەش بە کاروانی ڕۆشنبیریی نەتەوەکەمان بکەن کە ئەمانەن :

هەواڵنامەی کتێب
&
KURD ARSHIV

١ ـ ڕۆژنامەی (بانگی کوردستان

ڕۆژنامەیێکی زانستی ، کۆمەڵایەتی ، ئەدەبیی هەفتانە بووە بە زمانی کوردیو تورکیو فارسی دەرچووە .

خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری لێپرسراوی / حاجی مستەفا پاشای یامولکی .

نووسەری بەشی کوردیو فارسی / عەلی کەمالو م. نوری .

نووسەری بەشی تورکی / ڕەفیق حیلمی .

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٢/ی ئابی ساڵی ١٩٢٢ دەرچـــوە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (١٤) بووە لە ڕۆژی ٢٧/ی تشرینی یەکەمی هەمان ساڵ دەرچووە •

ئەم ڕۆژنامەیە زمانی فەرمانڕەوایەکەی شێخ مەحموود بووە •

جارێکی دیکە ئەم ڕۆژنامەیە لە بەغدا لە لایەن حاجی مستەفا پاشاوە لە ساڵی (١٩٢٦) دەرچۆتەوەو لە ژمارە پازدەوە تاکو ژمـــارە حەڤـــدە بەردەوام بووە •

ئەوەی شایانی باســـە مامۆستا (جەمال خەزنەدار) هـــەموو ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیەی کۆ کردۆتەوەو لە ساڵی (١٩٧٤) لـە لایەن بەڕێوەبەرێتی ڕۆشنبیریی کوردی لە بەغدا چاپ کراوەتەوە(٩) •

٢ ـ ڕۆژنامەی (ڕۆژی کوردستان)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی ، ئەدەبی ، کۆمەلایەتیی ڕەسمی هەفتـــانە بووە •

خاوەنو لێپرسراوی / م• نووری •
سەر نووسەری / عەلی کەمال •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی ١٥/ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٢٢ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (١٥) بووە لە ٣/ی ئاداری ساڵی ١٩٢٣ دەرچووە •

سر محرر و مدیر مسئول
م . نوری

اعلانات بدریك
٣ آنه ده سپیرت

بو هر شتیك مراجعت
به مدیر مسئول اکری

محرر
مل بکل

بو داخل بدل آبونه
٣ مانك یك روپیه ٦ مانك سه
سالیك شش روپیه

بو خارج
٣ مانك دو شش مانك چوار
سالیك هشت روپیه

روژ کوردستان

تاریخ انتشار
١٥ تشرین ثانی ١٩٢٢
سلیمانی

سیاسی ، ادبی ، اجتماعی ، غزته‌یکی رسمی یه
هفته‌ جاریك دەردچی

نسخه‌ی به آنه یك — نسخه‌ی به آنه یك

سال ١ نمره ١٥ [شنبه] ١٥ رجب ١٣٤١ ٣ مارت ١٣٣٩

عبرت

له ماضیاندا چه نوعه حیاتیکمان رابواردوه . الآن هر ازانین اثنای حیات و ترك سعادت و منافع خومانمان کرد و بو محافظة و منع تعرض اجانب له حدود و خاك خاکی به کام دهاته‌وه چند کسانمان به واسطهٔ ام محافظه و آهنداری‌یه‌وه له حرب هموبیدا شهید و فوت بو ، حال حاضریش هیشتا زورمان له بر تجربه تبدیل لباس نکردوه . چند ژن بیوه‌ژن ، و چند منال یتیم ، و چند هزاران خانومان له جاغمو به جاریك هموچوه‌وه . و هر بو واسطه‌یه‌وه ئیمان گرانیش له لایك رابوسی . له پاش ام هر هلاك و سفالت جیهان دست کوت ؟

چند وختیکیش لویش که صرف اوقاتمان کرد له خواردن و نوستن بلاوه جیهان قازانج کرد ؟

لم دو جهت وکو بوم معلوم بوه له هیچ شتی ریانکوتن زیادی هیچمان نه‌دی . و بو خاك ئه‌وی بو خومان خیریکمان نه‌دابوه ایستایش حقوقمان نادرێ ، امرو که ده‌بینین چونکیش به واسطهٔ اتفاقموه له [قدس] دا حکومتیکمان بو تشکیل کراوه . که‌یعنی : ایمه له کل ام روژه مقدسه و ام فرصته گوره‌یه‌دا که دستمان کوتوه و وکیل مدعی که ادعامان بو الاستقلال وکو [حمزة کرزی] رابه . معلوم که ١٣٤١ سه‌له سلالهٔ طاهرهٔ نبویه [صلم] سرشیان و اطاعتمان و ئو مبارکیان روژی ده ، یاد و تلاوت له سر مسلمانان فرضه .

بالخلاصه ، خاندانی حضرت [کاکا احمد شیخ] قدس سره که له کوردستاندا متوطنن و بو ام قوم کوردیش مایهٔ فخر و له هر وختیکدا مجبور اطاعتیان واجب خدمات و مقدساتی کوردستان بون امرو که حفید زاده (حضرت ملك محمود الاول) زینده شوکته بو احیای دیانت و بو زینده‌بوه‌وه‌ی قومیت له کوردستاندا چند سنه‌ی گورهٔ به مرامات و ایستایش چنده تحریکه ؟ ! تعقیبی ام طاه‌یه بش تنیا مقتضی قطعی و ترك شرف ملاکی نیه ، چونکه شرف ذاتی خویان به سلطنته‌وه وه نه به حکومته‌وه . مساعیك و ابوالفضل پیشوریان

مامۆستا (جەمال خەزنەدار) هەموو ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیەی کۆ کردۆتەوەو لە ساڵی ١٩٧٣ لە لایەن بەڕێوەبەرێتیی ڕۆشنبیریی کوردی بە ئۆفسێت چاپکراوە[١٠] .

٣ ـ ڕۆژنامەی (بانگی حەق)

ڕۆژنامەیێکی سیاسیی هەفتانە بووە .

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی ـ ئەشکەوتی جاسەنە .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٨/ی ئاداری ساڵی ١٩٢٣ دەرچـووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (٣) بووە لـە نیسانی ساڵی ١٩٢٣ دەرچووە .

ئەم ڕۆژنامەیەش زمانی فەرمانڕەوایەکەی شێخ مەحموود بووەو لـە ئەشکەوتی جاسەنەی ناوچەی سورداش چاپکراوە ، پاشـان شێخ مەحموود ناچـار کراوە کـە ناوچەکە بەجێ بێڵێو چاپخانەکەش کەوتە دەست ئینگلیزە داگیرکەرەکانو ڕۆژنامەکەش پەکی کەوت[١١] .

٤ ـ ڕۆژنامەی (ئومێدی ئیستیقلال)

ڕۆژنامەیێـکی ئەدەبی ، کۆمەڵایەتی ، ئابووری ڕەسمی بووە .

بەڕێوەبەری لێپرسراوو سەرۆکی نووسین / ئەحمەد سـەبری ، ڕەفیق حیلمی ، ئەحمەد خواجە ، حوسێن نازم هەر یەکـەیان ماوەیێك سەرۆکایەتی نووسینی ئەم ڕۆژنامەیان کردووە .

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی ٢٠/ی ئەیلوولی ساڵی ١٩٢٣ دەرچووە •

(٢٥) ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە •

ئەم ڕۆژنامەیە زمانی حوکمدارێتی‌ی شێخ مەحموود بووە •

لەمەو پێش ڕامان گەیاند تاکو ساڵی (١٩٣١) لە عیراقدا هیچ یاسایێکی تایبەت بە چاپەمەنییەکان نەبوو ؛ ئەوە بوو هەر لەم ساڵەدا یاسای چاپەمەنییەکانی ژمارە (٨٢)ی ساڵی (١٩٣١) دەرچوو کە جێگای یاسای چاپەمەنییەکانی دەوڵەتی عوسمانی گرتەوە • ئەم یاسا نوێیەش لە جیاتی ئەوەی کەمێك سەربەستی‌ی ڕۆژنامەنووسی بچەسپێنێ بتر تەنگی پێ هەڵچنی‌و چەند شەرتێکی تازەیشی دانا بۆ دەرکردنی هەر ڕۆژنامەیێك کە جاران ئەو شەرتانە لە یاسا چاپەمەنییەکانی دەوڵەتی عوسمانیدا نەبوو(١٢) •

یاسای ژمارە (٨٢) مافی دەست بەسەرداگرتنی هەموو چاپەمەنییێکی بە وەزیری ناوخۆ دا ؛ کەچی یاسای دەوڵەتی عوسمانی ئەو مافەی بە وەزیری ناوبراو نەدابوو •

بەم جۆرە ئەم یاسایە سەبارەت بە سەربەستی‌ی ڕۆژنامەنووسی هەنگاوێك بوو بۆ دواوەو لە کۆت‌و پێوەندی نوێ بەم لاوە هیچ لایەنێکی باشی نەبوو(١٣) •

ئەم یاسایەش لە ساڵی (١٩٣٢) دا چەند گۆڕانکارییێکی خرایە سەرو هەندێ شەرتی دیکەشی دانا لەوانە : ئەو کەسانەی کە داوای ڕێ‌پێدانی دەرکردنی هەر ڕۆژنامەیێك دەکەن دەبێ بەلای کەمەوە دەرچووی قوتابخانەی ئامادەیی بن‌و تەمەنیشیان لە (٢٥) ساڵ کەمتر

نەبێ ، هەروەهـــا دەبێ بەڕێوەبەری لێپرســـراویش دەرچـــووی خوێندنـــگایێکی بەرز بێ و تەمەنیشی لە (٣٠) ساڵ کەمتر نەبێ(١٤) •

لـــە ساڵی (١٩٣٣) دا یاسایێکی دیـکەی چاپەمەنیەکان بە ناوی یاسای ژمارە (٥٧)ی ساڵی (١٩٣٣) دەرچوو(١٥) ، ئـــەم یاسـایەش لە ساڵی (١٩٣٤) دا چـەند گۆڕانکاریێکی خرایە سەرو چەند ماددەیێکی کـەی خرایە پاڵ ؛ لەوانە : ماددەی دووەمی ئـــەم یاسایە دەڵێ : (نابێ یەکێك بێتە بەڕێوەبەری لێپرسراوی زیاتر لە یەك چاپەمەنی ، هەروەهـا نابێ بەڕێوەبەری لێپرسراوی چاپەمەنیێکی پەکخستراو بێتە بەڕێوەبەری لێپرسراوی چاپەمەنیێکی دیکە لە ماوەی پەکخستنەکەدا)(١٦) •

هەروەها دەقی مـاددەی سێزدەهەمی بەشی سزادانی ئـەم یاسـای چاپەمەنیە دەڵێ : (هـەر کەسێك شتێکی وا بڵاو بکاتەوە کە میری یاخود سوپا بە کەم بزانێت ؛ سزای ئەو کەسە بەندی کردنە بە ئەندازەیێك لە سێ ساڵ تێنەپەڕێ و بە بێبژاردنیش ، یاخود بە یەکێك لەم دوانە) •

دیسان دەقی بڕبڕەیێکی هەمان ماددە دەڵێ : (هەمان سزای پێشوو بەســـەر ئەو کەسەدا دەدرێ کـــە تاوانێك دژی باوەڕپێکراوی ســـامیی بەریتانیا یاخود دژی هێزە چەکدارەکانی بەریتانیا دەکات کـــــە لـــــە عێراقـــــدان)(١٧) •

لە ساڵی (١٩٣٦) دا گۆڕانکاریێکی کە خرایە سەر یاسای سزادانی سەر بە یاسای چاپەمەنیەکان کە ئەویش گۆڕانکاریی ژمارە (٤٠) بوو کـە دەڵێ : (هـەر کەسێك کاغەزێك یان شتێکی لێ بگیرێ کـــە بۆ بڵاوکردنەوە ئامادە کرابێ ؛ هەمان سزای بەســـەردا دەدرێ ئەگـــەر سەلماندرا کـە بە نیازێکی خراپ پەیدای کردووەو بەتەمـــای بـڵاو

کردنەوەیەتی)[١٨] .

سەبارەت بە جۆنیەتی سەربەستی ی ڕۆژنامەنووسی و یاسای چاپەمەنیەکان ڕۆژنامەی (صوت الاهالي) لە ڕۆژی ٣/ی تشرینی دووەمی ساڵی (١٩٥٣) دا نووسیبووی : (جیرۆکی یاسای چاپەمەنیەکان جیرۆکی دەستەڵات و بەرژەوەندی ی ئینگلیزە لە عیراقداو یەکێکە لەو چەکانەی کە بۆ بەرگری کردنی بزووتنەوەو قەڵەمە نیشتمانپەروەرەکان و پاراستنی بەرژەوەندی ی بێگانەو ناپاکی و دەرەبەگایەتی بەکاری دەهێنێ)[١٩] .

لە ساڵی (١٩٥٤) دا نووری سەعید ئەم یاسا چاپەمەنیانەشی بەرانبەر بە گەل بە زۆر زانی و هەڵسا هەڵیوەشاندەوەو یاسایێکی کۆنەپەرستانە تری بۆ دانا ؛ ئەویش بە مەرسووم ی ژمارە (٢٤)ی ساڵی (١٩٥٤) ناسراوە ئەم مەرسوومەش تاکو بەرپا بوونی شۆڕشی ١٤/ی تەمووزی ساڵی (١٩٥٨) هەر کاری پێ دەکرا ، بە پێی ئەم مەرسوومە هەموو ڕۆژنامەو گۆڤارەکان داخران و ئەو کەسانەی کە دەیانویست ڕۆژنامەکەیان بەردەوام بێت ؛ دەبوایە سەر لەنوێ داوایێکی دیکە پێشکەش بکەنەوە[٢٠] .

ئەم ماوەی ساڵانی (١٩٥٤ - ١٩٥٨) ، بە یەکێك لە سەردەمەکانی کزبوونەوەی ڕۆژنامەنووسی ی کوردی دەژمێردرێ لە عیراقداو لەم ماوەیەدا نەك هەر نەدەبوایە باسی باری ئاڵۆزو دوا کەوتووی کوردستانی عیراق بکرێ ؛ بەڵکو بە هیچ جۆرێك نەدەبوایە باسی باری نارێك و نالەباری بەشەکانی دیکەی کوردستانیش بکرێ ؛ هەرچەندە ئەم باس کردنە لەلایەن ڕۆژنامە عەرەبییەکانی عیراقیش بوایە ، لەم بارەیەوە جارێکیان بەڕێوەبەری لێپرسراوی ڕۆژنامەی (صوت الاهالی) مامۆستا (عەبباس حەسەن جومعە) حوکم درا لەسەر ئەو شکایەتەی کە بیرۆی

ئەوکانی تورکیا بە هۆی باڵوێزخانەکەیەوە لە بەغدا لێی گردبوو لە سەر ئەو وتارەی کە ئەو لە ڕۆژی ١٥/ی تەمووزی ساڵی (١٩٥٤) دا دەربارەی سیاسەتی بە تورك کردنی بیرۆی تورکیا بەرانبەر بە کوردەکانی ئەویێ بڵاوی کردبووەوە(٢١) ، گوایە ئەمە هێرش بردنە بۆ سەر (جەلال بایار) ی سەرۆکی ئەوسای تورکیا(٢٢) .

ئەم یاسای ساڵی (١٩٥٤) ، بە تەواوی پێچەوانەی ماددەی دوازدەمینی دەستووری ئەوسای عیراق بوو کە دەیووت : (عیراقییەکان سەربەستن لە ڕادەربڕینو بڵاوکردنەوەو دامەزراندنی کۆمەڵەکانو هاتنەناویان بۆی لە سنووری یاسادا)(٢٣) .

یاسای ساڵی (١٩٥٤) شەرتی ئەوەی دانا بۆ دەرکردنی هەر ڕۆژنامەیێك دەبێ ڕێپێدانی تایبەتی لە وەزیری ناوخۆ وەربگیرێ و هیچ دەستەڵاتێکیش مافی ئەوەی نیە کە هۆی ڕێ پێنەدان یاخود داخستنی هەر ڕۆژنامەیێك لە وەزیری ناوبراو بپرسێ ! بەڵکو وەڵام نەدانەوەی هەر داوایێك لەم بارەیەوە واتای ئەوەیە کە چاپەمەنیەکە نابێت دەربچێو خاوەنەکەیشی مافی ئەوەی نیە کە هۆی ڕێ پێ نەدانەکە بزانێت ، جگە لەوەش هیچ دادگایێکیش بۆی نیە سەیری ئەو جۆرە داوایانە بکات کە لەم بارەیەوە لە دژی ڕەنتارو هەڵسوکەوتی وەزیرەکە بەرز دەکرێتەوە(٢٤) .

سەبارەت بە یاسا چاپەمەنیەکانی پێش شۆڕشی ١٤/ی تەمووزی (١٩٥٨) مامۆستا (فائیق بەتێ) دەڵێ : (کاربەدەستان لەم وڵاتەدا سەربەستیان خنکاندووەو تەسکیان کردۆتەوە ، هەر لە داگیرکردنەوە هەتا ئێستا سیاسەتی میری بەرانبەر بە سەربەستیی ڕۆژنامەنووەی

لەسەر ڕێبازێکی نەگۆڕاو دەڕوا ؛ ئەویش کپ کردنەوەو دامرکاندنی خۆشەویستترین شتە کە مرۆڤ هەیەتی کە سەربەستیی وتن و نووسین و بلاوکردنەوەیە • لە مێژووی ڕۆژنامەنووسیدا زۆر جار ڕۆژنامەیێك داخراوە بێ ئەوەی شتێکی وای بلاو کردبێتەوە کە شایانی داخستن بێ ، جگە لە ئارەزووی وەزیرێك یاخود کاربەدەستێکی بێگانە نەبێ)[٢٥] •

هەروەها مامۆستا (یعقووب یووسف گۆریا)ش دەربارەی سەربەستیی ڕۆژنامەنووسیی هەمان سەردەمی پاشایەتی لە عیراقدا دەڵێ : (زیتر لە جارێك نووسیمان کە دەبێ سەربەستیی ڕۆژنامەنووسی بە تەواوی و بە گوێرەی یاسا جێ بەجێ بکرێ و لە هەموو خۆ هەڵقورتاندنێك دوور بێ ؛ بۆ ئەوەی گەلی عیراق بتوانێ بە تەواوی ڕای خۆی دەربڕێ و چی لە دەروونیدا هەیە بیڵێ ، بەلام میری ڕەزیلیی بەو مافە ڕەوایەی گەل دەکات و وامان لێ هاتووە گومان لە سیاسەتەکەی بکەین)[٢٦] •

ئا بەم جۆرە بیرۆی پاشایەتیی گۆڕکراو لە عیراقدا دەنگی ڕەسەن و وشەی پاك و قەڵەمی نەترسی کوردی و عەرەبیان کپ دەکردەوەو گەلیان لە بچووکترین مافی ڕەوای خۆی بێ بەش دەکرد •

ئەم بارە ئالۆزە هەتا بەرپا بوونی شۆڕشی ١٤/ی تەمووزی سالی (١٩٥٨) بەردەوام بوو و بە بەرپا بوونی ئەو شۆڕشە گۆڕانێکی بنەڕەتی کەوتە ولات و گەلی عیراق بە کورد و عەرەب و کەمە نەتەوەییەکانەوە سەربەستییەکی تا ڕادەیێك چاکیان وەدەست هێناو دەرگای دەرکردنی چاپەمەنیی کوردیش کەوتە سەر پشت و کۆتایی سالی (١٩٥٨)و سالانی (١٩٥٩و ١٩٦٠) بە کاتێکی لەبارو سەردەمێکی

زێڕینی ڕۆژنامەنووسیی کوردی دادەندرێ لە عێراقداو لەم ماوەیەدا ئەم ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردیانە ڕووناکیان دیتو ولاتیشیان ڕووناك کردەوە :

١ ـ گۆڤاری (هیوا)(٢٧)

گۆڤارێکی ئەدەبیو زانستی مانگانە بووە •

زمانی یانەی سەرکەوتنی کوردان بوو •

خاوەنی ئیمتیازی / مەحموود جەمیل بابان •

سەرۆکی نووسین / حافز مستەفا قازیو پاشانیش هاشم دۆغرمەچی •

شوێنی دەرچوونی / بەغدا •

مێژووی ماوەپێدانی ٩/٥/١٩٥٧ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تەمووزی سالی ١٩٥٧ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (٣٦) بووە لە مانگی شوباتی سالی ١٩٦٣ دەرچووە •

مێژووی داخستنی / لە سالی ١٩٦٣ داخراوە •

٢ ـ گۆڤاری (شەفەق ـ بەیان)(٢٨)

گۆڤارێکی ئەدەبیو زانستیو کۆمەلایەتی نیو مانگی بوو بە زمانی کوردیو عەرەبی دەرچووە •

خاوەنی / عەبدولقادر بەرزنجەیی •

شوێنی دەرچوونی / کەرکووك ـ سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ١٥/ی مانگی کانوونی

دووەمی ساڵی ١٩٥٨ دەرچووە •
لە ساڵی ١٩٥٩ ناوی گۆڕاوەو کراوە بە (بەیان) •
لە ساڵی ١٩٦١ گوێزراوەتەوە بۆ سلێمانی •

٣ ـ گۆڤاری (پێشکەوتن)(٢٩)

گۆڤارێکی هەفتانەی گشتی بووە بە زمانی کوردیو عەرەبی‌دەرچووە
خاوەنی / محەمەد بریفکانی •
سەرۆکی نووسین / پارێزەر یونس سەبباغ •
شوێنی دەرچوونی / بەغـدا •
مێژووی ماوەپێدانی / ٢٧/ی تشرینی دووەمی سـاڵی ١٩٥٧
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٢٨/ی شوباتی سـاڵی ١٩٥٨ دەرچـووە •
مێژووی داخستنی / لە ساڵی ١٩٦٣ داخراوە •

٤ ـ ڕۆژنامەی (برایەتی)(٣٠)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی رۆژانەی کوردی ـ عەرەبی بووە زمـانی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە •
خاوەنو سەرۆکی نووسینی / خەسرۆ تەوفیق •
مێژووی ماوەپێدانی / لە ٨/ی ئاداری ساڵی ١٩٥٩ ئیمتیـازی دراوەتێ •
مێژووی داخستنی/لە ١٣/ی تەمووزی هەمان ساڵ داخراوە •

٥ ـ ڕۆژنامەی (خەبات)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی‌ی ڕۆژانە بووە بە زمانی کوردیو عـەرەبی

بڵاو کراوەتەوە •

زمانی ئاشکرای پارتی دیموکراتی کوردستان بووە •

شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •

مێژووی ماوەپێدانی / لـــە ١٩٥٩/١/١١ مـــاوەی دەرچوونی دراوەتێ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٤/ی نیسانی ساڵی ١٩٥٩ دەرچـــووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (٤٦٢) بووە لە ٢٨/ی ئاداری ساڵی ١٩٦١ دەرچووە •

مێژووی داخستنی / لە ١٩٦١/١٠/٢٨ بە ڕەسمی داخراوە •

٦ - ڕۆژنامەی (ڕاستی)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی‌ی گشتی هەفتانە بووە •

خاوەنی / ئەنوەر مائی •

بەڕێوەبەری ئیدارەی / عەبدوڵئەحەد ئیبراهیم •

شوێنی دەرچوونی / مووسڵ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی نیسانی ســـاڵی ١٩٥٩ دەرچـــووە •

٧ - ڕۆژنامەی (ئازادی)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی‌ی ڕۆژانە بووە •

زمانی ئاشکرای حیزبی شیوعی‌ی عیراقی - لقی کوردستان بووە •

خاوەنی ئیمتیازو لێپرسراوی / پارێزەر نافیع یوونس •

شوێنی دەرچوونی / کەرکووك - بەغدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی ١/ی ئاياری ساڵی ١٩٥٩ دەرچــووە .

لە مانــگی ئابی هەمان ساڵ گوێزراوەتەوە بۆ بەغدا .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (٥٦)ی ساڵی دووەمی بووە لە ٢٨/ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٦٠ دەرچووە .

مێژووی داخستنی / لە ٦/ی ئابی ساڵی ١٩٦١ داخراوە .

٨ ـ ڕۆژنامەی (ڕای گەل)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی بووە هەفتەی جارێك بە کوردی‌و عـەرەبی دەرچــووە .

خاوەنی / سدیق بلووکینی .

بەڕێوەبەری لێپرسراوی / سدیق عەبدوڵلا .

شوێنی دەرچوونی / کەرکووك .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٦/ی ئەیلوولی ســـاڵی ١٩٥٩ دەرچــووە .

مێژووی داخستنی / لە ساڵی ١٩٦٣ داخراوە .

٩ ـ گۆڤاری (نیشتمان)(٣١)

١٠ـ گۆڤاری (ڕزگاری)

گۆڤارێـکی سیاسی‌و ئەدەبی‌و مێژوویی هەفتانە بووە .

خـاوەنی / ساڵح حەیدەری .

سەرۆکی نووسینی / پارێزەر فوئاد جەلال .

شوێنی دەرچوونی / بەغدا .

مێژووی ماوەپێدانی / لە ٦/ی کانوونی یەکەمی ١٩٥٨ ئیمتیازی دراوەتێ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەک)ی لە مانگی نیسانی سالّی ١٩٥٩ دەرچـووە •

تەنیا (دوو) ژمارەی لێ بلاّو کراوەتەوە •

مێژووی داخستنی / لە ٣/ی نیسانی سالّی ١٩٦٠ داخراوە •

١١ـ گۆڤاری (نەورۆز ـ مەشخەڵی نەورۆز)

گۆڤارێکی ئەدەبیو زانیاریو کۆمەڵایەتی بووە •

خاوەنی / بارێزەر کەمال میرزا کەریم •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەک)ی لـە نیسانی سالّی ١٩٥٩ دەرچـووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٣) بووە کە لـە حوزەیرانی هەمان ساڵ دەرچووە • پاشان کراوەتە ڕۆژنامەو بە ناوی (مەشخـەڵی نەورۆز) هەتا سالّی ١٩٦٠ بەردەوام بووە •

١٢ـ گۆڤاری (ئافرەت)

گۆڤارێکی مانگانەی ئافرەتان بووە بە کوردیو عـەرەبی بلاّو کراوەتەوە •

خاوەنی / ڕابیتەی ئافرەتانی عیراق •

شوێنی دەرچوونی / بەغـدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەک)ی لە مانگی مایسی سـالّی ١٩٥٩ دەرچـووە •

بازدە ژمارەی لێ بلاّو کراوەتەوە •

١٣ـ گۆڤاری (بلێسە)(٣٢)

١٤ـ گۆڤاری (هیوای کوردستان)(٣٣)

١٥ـ گۆڤاری (دەنگی قوتابیان)(٣٤)

١٦ـ گۆڤاری (دەنگی) قوتابیان)(٣٥)

١٧ـ گۆڤاری (هونەر)(٣٦)

١٨ـ گۆڤاری (گزنگ)(٣٧)

١٩ـ ڕۆژنامەی (برِوا)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی ، کۆمەڵایەتی ، ئەدەبیی هەفتانە بووە •
خاوەنو سەرنووسەری / پارێزەر کەمال میرزا کەریم •
شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •
مێژووی ماوەپێدانی/١٤/ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٥٩ •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی ٢/ی تەمووزی ساڵی ١٩٦٠ دەرچووە •
دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٩٥) بووە کە لە ٢٥/ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٦٣ دەرچووە •
مێژووی داخستنی / لە ساڵی ١٩٦٣ داخراوە •

٢٠ـ ڕۆژنامەی (دەنگی کورد)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی بووە هەفتەی جارێك بە کوردیو عەرەبی بڵاو دەکرایەوە •

خاوەن و سەرۆکی نووسینی / پارێزەر عومە جەلال حەویزی .
شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا .
مێژووی ماوەپێدانی / لە ١٩٦٠/١/٨ ئیمتیازی دراوەتێ .
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٩/ی شــوباتی ســالی ١٩٦٠ دەرچــووە .
هەتا مایسی سالی ١٩٦١ بەردەوام بووە .

٢١- گۆڤاری (ڕۆژی نوێ)

گۆڤارێـکی سیاسی و ئەدەبی و کۆمەڵایەتی بووە .
خاوەنی / پارێزەر جەماڵ شالی .
سەرنووسەری / کامەران (کامەران موکری) .
دەستەی نووسەران / موحەڕەم محەمەد ئەمین ، ئیحسـان فوئاد ، عەبدوللا ئەژدەر ، کەریم زەند .
شوێنی دەرچوونی / سلێمانی .
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانـگی ئاداری ســالی ١٩٦٠ دەرچــووە .
دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (١٨) بووە لە ئەیلوولی سالی ١٩٦١ دەرچــووە .
گۆڤارێـکی دەوڵەمەندو سەرکەوتوو بووە .

٢٢- گۆڤاری (چارەسەر کردنی کشتوکاڵ)

گۆڤارێـکی مانـگانە بووە بە عەرەبی و کوردی بڵاو کراوەتەوە .
خاوەنی / وەزارەتی چارەسەرکردنی کشتوکاڵ .
شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا .

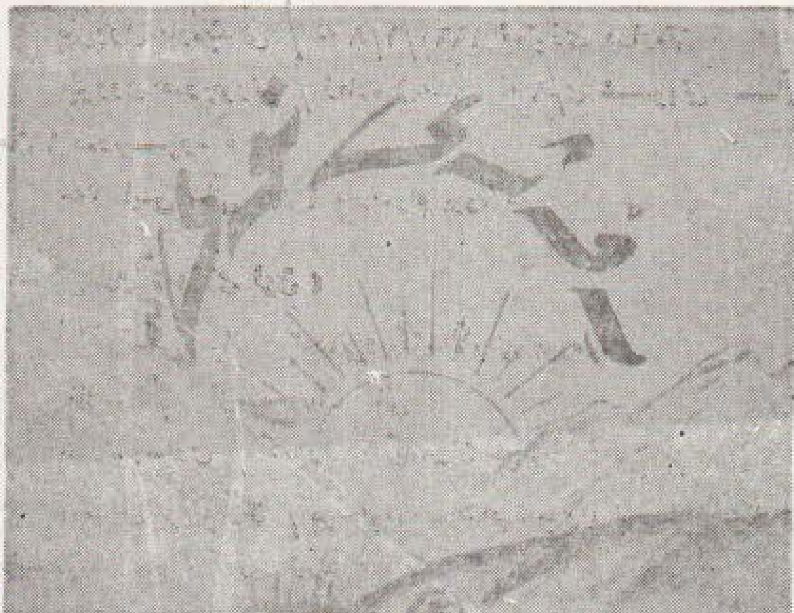

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی کوردیەکەی لە تەمووزی ساڵی ١٩٦٠ دەرچووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (١٢) بووە لـــە تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٦٢ بڵاوکراوەتەوە .

محەمەدی مەلا کەریم سەرپەرشتیی بەشە کوردیەکەی دەکرد .

٢٣ـ گۆڤاری (عیراقی نوێ)

گۆڤارێکی مانگانەی وێنەدار بووە .

خاوەنی / وەزارەتی ڕابەری .

شوێنی دەرچوونی / بەغــدا .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٦٠ دەرچووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٢٤) بووە .

فارووق مستەفا ڕەسووڵو محەمەدی مـەلا کەریم سەرپەرشتیی بەشە کوردیەکەیان دەکرد .

٢٤ـ گۆڤاری (ژیان)(٣٨)

٢٥ـ گۆڤاری (ئەدیبی عیراقی)

گۆڤارێکی ئەدەبیو ڕۆشنبیریی گشتی بووە .

خاوەنی / یەکێتی ئەدیبانی عیراقی .

دەستەی نووســەران / پاکیزە ڕەفیق حیلمی ، عەبدولڕەزاق محەمەد ، محەمەد تەوفیق وردی .

شوێنی دەرچوونی / بەغــدا .

مێژووی دەرچوونی / یەك ژمــارەی لێ دەرچووە ئەویش لــە تەمووزی ساڵی ١٩٦١ بووە •

باشکۆی گۆڤاری (الادیب العراقی) بووە •

٢٦ـ ڕۆژنامەی (کوردستان)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی‌ی ڕۆژانە بووە •

شوێنی دەرچوونی / بەغــدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٤/ی ئاداری ساڵی ١٩٦١ دەرچــووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمـــارە (٥) بووە کە لە ١/ی نیسانی ساڵی ١٩٦١ دەرچووە •

٢٧ـ گۆڤاری (ڕۆناهی)

گۆڤارێکی ئەدەبی‌و زانیاری‌و کۆمەڵایەتی بووە •

خاوەنی ئیمتیازو سەرۆکی نووسینی / حافز مستەفا قازی •

شوێنی دەرچوونی / بەغــدا •

مێژووی مۆڵەتپێدانی / لە ١٧/٩/١٩٦٠ مــاوەی دەرچـــوونی دراوەتێ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تشرینی یەکـەمی ساڵی ١٩٦٠ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی لە مانگی کانوونی یەکـــەمی ســـاڵی ١٩٦٢ دەرچـووە •

مێژووی داخستنی / لە ساڵی ١٩٦٣ داخراوە •

چ٢- ڕۆژنامەی (هەولێر)

بەخشنامەیێکی هەفتەیی بووە بە کوردیو عەرەبی دەرچووە •

خاوەنی / شارەوانی‌ی هەولێر •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە سەرەتای سالی ١٩٦٢ دەرچووە •

تا سالی ١٩٦٣ بەردەوام بووە •

دوای ئەوەی (عەبدولکەریم قاسم) لە سەرەتاو ئامانجەکانی شۆڕش لایداو کەوتە بەربەرەکانی کردنی هێزە نیشتمانیەکانو کپ کردنەوەی هەموو دەنگو جوولانەوێکی شۆڕشگێڕانە ؛ ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردیش کەوتەوە بارو دۆخێکی ئالۆزو زۆربەیان داخترانو ئەو گەرمو گوڕیەی سالآنی (١٩٥٩ - ١٩٦٠)ی نەما •

لە ڕۆژی ٨/ی کانوونی دووەمی سالی (١٩٦٩) دیسان یاسایێکی نوێ بۆ چاپەمەنیەکان دەرچوو ؛ بە پێی ئەم یاسایە هەموو ڕۆژنامەو گۆڤارەکان داخرانو پاشان ماوەی دەرچواندنی هەندیکیان درایەوە[٣٩] •

سەردەمێکی دیکەی گەشە کردنی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی سەردەمی دوای یازدەی ئاداری سالی (١٩٧٠) یە ، دوای ئەوەی بە شێوەیێکی ڕەسمی دان بە مافەکانی گەلی کوردی کوردستانی عیراق نرا ؛ دەزگا ڕەسمیو هێزە سیاسیەکانو ڕێکخراوە ڕۆشنبیریو پیشەییەکان هەر یەکەیان لە لایەن خۆیەوە کەوتەوە جمو جۆلو کۆتایی سالی (١٩٧٠) هەتا سەرەتای سالی (١٩٧٤) سەردەمێکی هەرە گەشەدارو زێڕینی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی بوو[٤٠] ؛ لەم ماوەیەدا ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردیانە دەرچوون :

١ ـ گۆڤاری (بەیان)(٤١)

٢ـ ڕۆژنامەی (هاوکاری)(٤٢)

٣ ـ ڕۆژنامەی (ژین)(٤٣)

ڕۆژنامەیێکی وێژەیی بووە •

خاوەنی ئیمتیازی / کاکەی فەللاح •

سەرەك نووسین / عەبدولقادر بەرزنجەیی •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی

مێژووی دەرچوونی / ژمـــارە (یەك)ی لە ڕۆژی پێنجشەممەی ١٠/ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٠ دەرچووە •

٤ ـ گۆڤاری (هەولێر)

گۆڤارێکی مانگانە بووە بە کوردیو عەرەبی بڵاو دەکرایەوە •

خاوەنی / شارەوانیی هـــەولێر •

بەڕێوەبەری / سەعدی محەممەد ئەمین دزەیی •

سەرەکی نووسین / محەممەد مەولوود (مەم) •

شوێنی دەرچوونی / هـــەولێر •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی مایسی ســـــاڵی ١٩٧٠ دەرچـــووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (یەك)ی ساڵی سێیەمە کـــە لە حوزەیرانی ساڵی ١٩٧٢ دەرچووە •

٥ ـ گۆڤاری (برایەتی)

گۆڤارێکی سیاسیی گشتی بووە ، زمـانی ئاشـــکرای پارتی

دیموکراتی کوردستان بوو •

خاوەنی ئیمتیازی / حەبیب محەمەد کەریم •

بەرپرسیاری بەشی کوردی / سەعید ناکـام ، ڕەفیق چـالاك ، ڕەمـزی قـەززاز •

شوێنی دەرچوونی / بەغـدا ـ سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ١/ی حوزەیرانی سـاڵی ١٩٧٠ دەرچـووە •

دوا ژمارەی / ساڵی یەکـەمی (١٣) ژمارەی لێ دەرچـووە ، دوازمارەی ژمارە (یەك)ی ساڵی دووەم بوو کە لە مانـگی نیسانی سـاڵی ١٩٧١ دەرچـووە •

دوو ژمـارەی دوایی لە سلێمانی دەرچووەو خوا لێ خۆشبوو ڕەمزی قەززاز سەرپەرشتی‌ی دەکرد •

٦ ـ گۆڤاری (شۆڕشی کشتوکاڵ)

گۆڤارێـکی هەفتانە بووە بە عەرەبی‌و کوردی بڵاو دەکرایەوە •

خاوەنی / بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندن‌و بڵاوکردنەوە لـە وەزارەتی چارەسەرکردنی کشتوکاڵ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانـگی تەمووزی ساڵی ١٩٧٠ دەرچـووە •

پێنج ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە •

٧ ـ گۆڤاری (زانیاری)

گۆڤارێـکی زانستی‌ی گشتی بووە •

خاوەنی ئیمتیازی / دەعەزیز ئەمین‌و تەلعەت نادر •

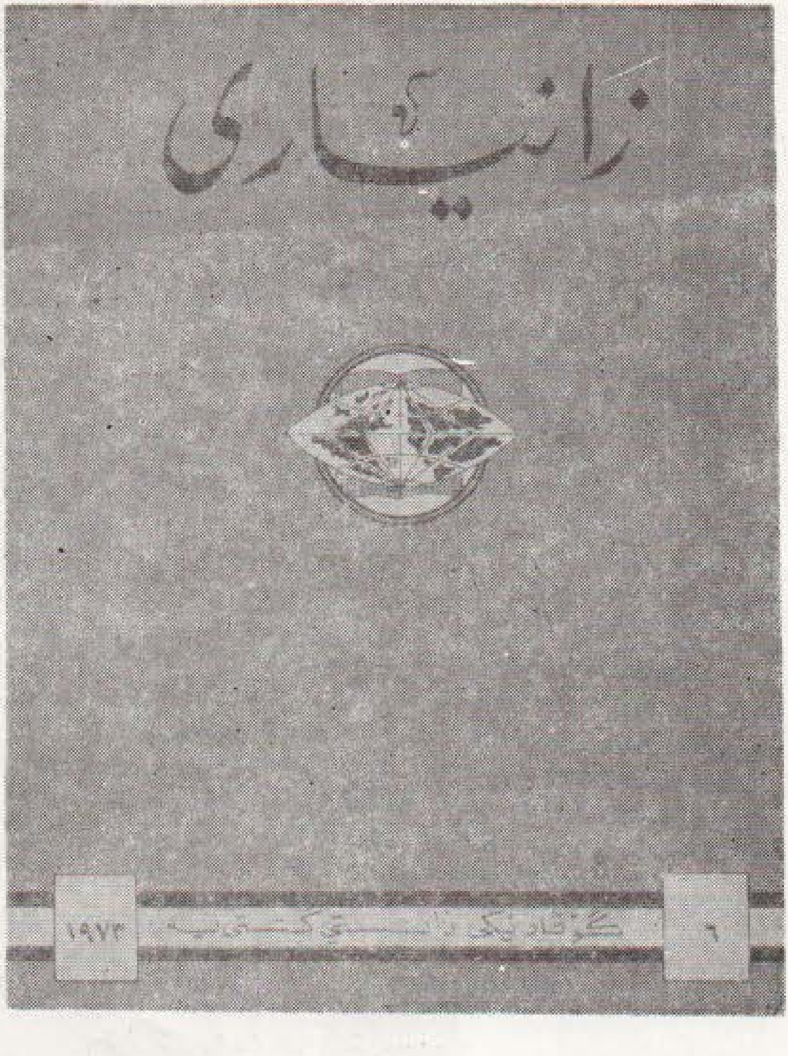
زانیاری
٦

سەرۆكی لێپرسراوی نووسین / د. سامال مەجید فەرەج .

دەستەی نووسەران / د. جوامێر مەجید ، د. دارا ڕەشید جەودەت د. سەلاح حەفید ، د. تاریق ئامێدی .

شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تشرینی یەكەمی سـالّی ١٩٧٠ دەرچـووە .

دوا ژمـارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٦)ە كە لە مانگی تشـرینی یەكەمی سالّی ١٩٧٣ دەرچـووە .

تاكە گۆڤاری كوردییە كـە تایبەت بووبێ بە بابەتە زانیارییەكان .

٨ ـ گۆڤاری (چیا)

گۆڤارێـكی ئەدەبی بووە .

سەرۆكی نووسین / بەدرخان سندی .

شـوێنی دەرچوونی / دهۆك .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانـگی تشرینی دووەمی سـالّی ١٩٧٠ دەرچـــووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی كە ژمارە (٢)ی سالّی (١) بووە لــــە ١/ی شوباتی سالّی ١٩٧١ دەرچووە .

٩ ـ گۆڤاری (گیتی پوول)

گۆڤارێـكی زانستیو ئەدەبیو هونەری بووە بە زمـانی كوردیو عەرەبی بلاّو دەكرایەوە .

خاوەنی / كۆمەڵەی پوولخوازان .

نووسەری بەشی كوردی / جەودەت خەزنەدار .

شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٠ دەرچووە •
چەند ژمارێکی لێ بڵاو کراوەتەوە •

١٠ـ گۆڤاری (خەباتی قوتابیان)(٤٤)

١١ـ گۆڤاری (دەنگی مامۆستا)(٤٥)

١٢ـ گۆڤاری (نووسەری کورد)

گۆڤارێکی ئەدەبی بوو •
خاوەنی / یەکێتیی نووسەرانی کورد •
سەر نووسەر / د• مارف خەزنەدار •
سکرتێری نووسین / د• نەسرین فەخری •
دەستەی نووسەران / ئەحمەد غەفوور ، حوسێن عارف ، سەعید ناکام ، عەبدولڕەززاق بیمار ، محەمەد ئەمین عوسمان •
شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی ئاداری ساڵی ١٩٧١ دەرچـــووە •
دوا ژمارەی / تاکو ســاڵی ١٩٧٤ یازدە ژمـــارەی لێ بڵاو کراوەتەوە(٤٦) •

١٣ـ گۆڤاری (ڕۆژی کوردستان)(٤٧)

١٤ـ ڕۆژنامەی (دەنگی جوتیار)

ڕۆژنامەیێکی هەفتانە بوو بە عەرەبی‌و کوردی بڵاو کراوەتەوە •

خاوەنی / یەکێتیی کۆمەڵانی جوتیارانی عیراق •
شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •
مێژووی دەرچوونی / بەشـــە کوردیەکەی لە ژمارە (١٢١) ەوە دەستی پێ کردووە کە لە ڕۆژی ١٠/ی مایسی ساڵی ١٩٧١ دەرچووە •

١٥ـ پاشکۆی (برایەتی)

گۆڤارێـکی سیاسیی گشتی بووە هەفتەی جارێك لـــە شێوەی ڕۆژنامـە دەرچـووە •
شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی هەینیی ڕێکەوتی ٢٣/ی نیسانی ساڵی ١٩٧١ دەرچووە •
ڕەمزی قەززاز سەرپەرشتیی دەرچواندنی دەکردو هـــەر لـــە سلێمانی لە چاپخانەی ژین چاپ دەکرا •

١٦ـ ڕۆژنامەی (برایەتی)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی بوو هەفتەی جارێك بڵاو دەکرایەوە •
خاوەنی ئیمتیازی / حەبیب محەمەد کەریم •
سەر نووسەری / دارا تەوفیق •
شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •
مێژووی دەرچوونی / ژمـــارە (یەك)ی لـــە ڕۆژی شـــەممەی ڕێـکەوتی ١١/ی ئەیلوولی ساڵی ١٩٧١ دەرچووە •
دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (١٧) بووە کە لە ١٨/ی ئاداری ساڵی ١٩٧٢ دەرچووە •
ڕەمزی قەززاز سەرپەرشتیی دەرکردنی دەکرد •

١٧- گۆڤاری (پەروەردەو زانست)

گۆڤارێـکی پەروەردەیی‌و زانستی بوو بە سێ مانگ جارێك بـــە کوردی‌و عـەرەبی دەردەچوو •

خاوەنی / بەڕێوەبەرێتی‌ی گشتی‌ی خوێندنی کوردی •

شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی **١٩٧١** دەرچووە •

ژمارە (١٧)ی لە ساڵی **١٩٨٠** دەرچووە •

١٨- گۆڤاری (هیڤی)(٤٨)

١٩- گۆڤاری (ڕەهێڵە)(٤٩)

٢٠- بڵاوکراوەی (ڕوانـگە)

بڵاوکراوەیێکی ئەدەبی‌ی دەوری بوو کۆمەڵێك ئەدیبی نوێخوازی یاخی بوو دەریان دەکرد •

شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی **١٩٧١** دەرچووە •

تەنیا (٣) ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە •

٢١- ڕۆژنامەی (برایەتی)

ڕۆژنامەیێـــکی سیاسی‌ی ڕۆژانە بووە ، پاشکۆی ڕۆژنامـــەی (التآخي)(٥٠) بوو ، هەفتەی جارێك بە کوردی دەردەچوو •

خاوەنی ئیمتیازی / حەبیب محەمەد کەریم •

سەرنووسەری / **دارا تەوفیق** •

شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٢٦/ی مایسی ساڵی ١٩٧٢ دەرچووە •

ڕەفیق چالاك سەرپەرشتیی بەشە کوردیەکەی دەکرد •

٢٢- ڕۆژنامەی (بیری نوێ)

ڕۆژنامەیێکی ڕۆشنبیریی گشتی بووە هەفتەی جارێك بڵاو دەکرایەوە •

خاوەنی ئیمتیازی / فەخری کەریم زەنگەنە •

سەرنووسەرو لێپرسراوی / دوکتۆر حوسێن قاسم عەزیز •

شوێنی دەرچوونی / بەغدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی ١٧/ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٧٢ دەرچووە •

تا کۆتایی ساڵی ١٩٧٨ بەردەوام بووە •

پاشکۆی ڕۆژنامەی (الفكر الجديد)ی عەرەبی بووە •

٢٣- گۆڤاری (گزنگ)

گۆڤارێکی ئەدەبی بووە •

خاوەنی / یەکێتیی نووسەرانی کورد - لقی کەرکووك •

شوێنی دەرچوونی / **کەرکووك** •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی نیسانی ساڵی ١٩٧٢ دەرچووە •

ڕەزا شوان سەرپەرشتی دەکرد •

٢٤- گۆڤاری (نووسەری نوێ)

کۆمەڵە بەرهەمێکی ئەدەبی بووە •

خاوەنی / یەکێتیی نووسەرانی کورد - لقی هەولێر •

دەستەی نووسەران / عیززەددین فەیزی ، حەمە کەریم هەورامی، کەریم شارەزا ، محەمەد حەسەن مەنگوڕی ، عەزیز گەردی ، جەمیل ڕەنجبەر ، مەدحەت بێخەو •

شوێنی دەرچوونی / هەولێر •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٧٢ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٥) بووە کە لە ئەیلوولی ساڵی ١٩٨٠ دەرچووە •

٢٥- گۆڤاری (بەرەو ڕووناکی)(٥١)

٢٦- گۆڤاری (ئەستێرە)(٥٢)

٢٧- گۆڤاری (هوشیاری کرێکاران)

گۆڤارێکی هەفتانە بووە بە عەرەبیو کوردی بڵاو دەکرایەوە •

خاوەنی / یەکێتیی گشتی کرێکارانی عیراق •

شوێنی دەرچوونی / بەغدا •

مێژووی دەرچوونی / بەشە کوردیەکەی لە ژمارە (١٨٩) وە دەرچووە کە لە ڕۆژی ٧/ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٢ بووە •

٢٨- گۆڤاری (بیری نوێ)(٥٣)

٢٩- گۆڤاری (کۆلیجی ئەدەبیات)(٥٤)

٣٠- گۆڤاری (بۆ پێشەوە)(٥٥)

٣١- گۆڤاری (ڕۆشنبیر)

گۆڤارێکی ڕۆشنبیری بووە •
خاوەنی / کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی کوردی - لقی هەولێر •
سەرۆکی نووسین / عەبدولڕەززاق بێتووشی •
سکرتێری نووسین / ئەحمەد شەریف •
دەستەی نووسەران / مومتاز حەیدەری ، حازم باجەلان ، سامیە شاکر ، عەبدولقادر محەمەد ئەمین •
شوێنی دەرچوونی / هەولێر •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەک)ی لە مانگی نیسانی سـی ١٩٧٣ دەرچووە •

٣٢- گۆڤاری (ڕۆشنبیری نوێ)(٥٦)

٣٣- گۆڤاری (کۆڕی زانیاری کورد)(٥٧)

٣٤- گۆڤاری (ئامانج)(٥٨)

٣٥- ڕۆژنامەی (برایەتی)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی‌ی ڕۆژانە بووە •
خاوەنی ئیمتیازی / حەبیب محەمەد کەریم •
سەرنووسەری / دارا تەوفیق •
شوێنی دەرچوونی / بەغدا •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (سفر)ی لە ڕۆژی سێشەممەی ڕێکەوتی ١/ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٧٤ دەرچووە •

ژمارەی (٢٥)ی لە ڕۆژی چوارشەممەی ٦/ی شوباتی هەمان سـال دەرچووە .

سەبارەت بە ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە ئێراندا تاکە ماوەی گەشەکردنی کە بە خۆیەوەی دیبێ سەردەمی کۆماری (مەهاباد) ە ، لەم ماوە کورتەدا دەزگاکانی دیموکرات توانیان بەو پەڕی چالاکییەوە ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردیانە دەربچوێنن :

١ ـ گۆڤاری (کوردستان)

گۆڤارێکی سیاسی‌و ئەدەبی‌و کۆمەڵایەتی‌ی نیو مانگی بووە .
خاوەنی / حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران .
شوێنی دەرچوونی / مەهاباد .
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٦/ی کانوونی یەکەمی سالی ١٩٤٥ دەرچووە .
دوا ژمارەی / دوا ژمارەی لە کۆتایی مانگی کانوونی دووەمی سالی ١٩٤٦ دەرچووە .

هەواڵنامەی کتێب
&
KURD ARSHIV

٢ ـ گۆڤاری (هاواری کورد)

گۆڤارێکی سیاسی مانگانە بووە .
شوێنی دەرچوونی / مەهاباد .
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تشرینی یەکەمی سالی ١٩٤٥ دەرچووە .

٣ ـ گۆڤاری (ئاوات)

گۆڤارێکی ویژەیی‌و زانستی‌و کۆمەڵایەتی بووە .

شوێنی دەرچوونی / مەهـــاباد •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی ١٩٤٥ دەرچووە •

سێ ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە •

محەمەد ئازاد سەرپەرشتیی دەرکردنی کردووە •

٤ ـ ڕۆژنامەی (کوردستان)

ڕۆژنامەیێکی سیاسیی ڕۆژانە بووە ، زمانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بووە •

شوێنی دەرچوونی / مەهاباد •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ١١/ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٤٦ دەرچووە •

بە هۆی ڕووخاندنی کۆماری مەهاباد ئەویش بەکی کەوتووە(٥٩).

٥ ـ گۆڤاری (هەڵاڵە)

گۆڤارێکی سیاسیو ئەدەبی بووە •

خاوەنی / لاوانی دیموکراتی کوردستانی ئێران •

سەرۆکی نووسینی / حەسەن قزلجی •

شوێنی دەرچوونی / بۆکان

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی نەورۆزی ساڵی ١٩٤٦ بڵاو کراوەتەوە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (٣)یە لە مانگی حوزەیرانی هەمان ساڵ دەرچووە •

٦ - گۆڤاری (هاواری نیشتمان)

گۆڤارێکی سیاسی‌و ئەدەبی‌و کۆمەڵایەتی بووە .

خاوەنی / لاوانی دیموکراتی کوردستانی ئێران .

بەڕێوەبەری لێپرسراوی / سدیق ئەنجیری ئازەر .

شوێنی دەرچوونی / مەهاباد .

مێژووی دەرچوونی / تەنیـــا (یەك) ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە ئەویش لە ڕۆژی نەورۆزی ساڵی ١٩٤٦ بووە(٦٠) .

٧ - گۆڤاری (گڕوگاڵی منداڵانی کورد)(٦١)

دوای ڕووخاندنی کۆمـــارە ساواکەی مەهـــابادو لەناو بردنی سەرکردەکانی بیرۆی شای گۆڕکراو بۆ ماوەیێك لە تاران ڕۆژنامەیێکی بەناوی (کوردستان) دەرکردو ئەم ڕۆژنامەیەش زۆری نەخایاندو ئیدی لـەم ماوەیەداو هەتا ئێستاش لە سەرتاپای ئێران نەمانزانیوە لە ڕۆژنامەی نهێنی بەم لاوە هیچ ڕۆژنامەیێکی کوردەی یاسـایی‌و سەرکـــەوتوو دەرچـــووبێ(٦٢) .

دەربارەی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە (تورکیا)شدا هەر لە ساڵی (١٩١٩) وە تاکو ئێستا هیچ ڕۆژنامەیێکی یاسایی دەرنەچووە ، جـــگە لەمەش فەرمانڕەواکانی تورکیا کوردی ئەوێیان لە هەموو مافێکی سیاسی‌و ڕۆشنبیری بێ بەش کردووەو سنووری تورکیاشیان لە سەر چاپەمەنییە کوردیەکان داخستووە(٦٣) .

دوکتۆر کەمـــال مەزهەر ئەحمەد لە کتێبی (تێگەیشتنی ڕاستی‌و شـــوێنی لـــە ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردیدا) دەربارەی باری شپرزەیی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە تورکیادا دەڵێ : (لە شەستەکاندا لـە تورکیا

ڕێگەی دەرچوونی (٩٤٢) ڕۆژنامەو (٧١٦) گۆڤار درا لەمانە (٧٢) یان بە زمانی بێگانەو کەمینەکانی ناو وولات بوو بە فەرەنسی ٢٦ ، بـــە ئینگلیزی ١٠ ، بە ئەڵەمانی ٦ ، بە ئیتالی ٢ ، بە ئەرمەنی ١٥ ، بـــە یۆنانی ٨ ، بە عیبری ٣ ، بە ئەلبانی ١ و بە کوردیش ••• سفر)(٦٤) •

جۆنیەتی سەربەستیی ڕۆژنامەنووسیو چاپەمەنییە کوردییەکان لە (سوریا)شدا لە هی تورکیـــا باشتر نیـــە ، لێرەدا تەنیا ئەو نووسینەی (دوکتۆر عیززەددین مستەفا ڕەسوول) دەخەینەوە بەر چاو کـــە دەڵێ : (خوێندکارێکی زانکۆییان لـــە سووریا گرتو بەندیان کردو کـــەس دوا ڕۆژی نەزانی لە سەر ئەوەی تەنیا کتێبێکی ئەلفو بێی کوردی لێ گیرا !)(٦٥) •

ســـەبارەت بـــە چاپەمەنییە کوردییەکانی یەکێتیی سۆڤیەتیش هەرچەندە ڕۆژنامەی (ڕێیا تازە)و جار بە جار کتێبی کوردیش دەردەچێ بەڵام لەبەر دووری شوێنو جیاوازی زاری زمانو بەکار هێنـــانی پیتی ڕووسی (سلافی) ، بەشەکانی دیـــکەی کوردستان ناتوانن بـــە تەواوی سوودیان لێ وەربگرن(٦٦) •

لە کۆتایی ئەم باسەدا ڕاستییەك هەیە دەبێ هـــەموو لایەکمـــان بسەلمێنین ئەویش ئەوەیە کە هەر لە دەرچوونی یەکەمین ڕۆژنامـــەی کوردی لە عیراقداو تاکو ئێستاش ـ سەردەمی کۆماری مەهـــابادی لێ دەربچێ ـ هەمیشە پێشەنـگی کاروانی ڕۆژنامە نووسیی کوردی هـەر لە عیراق بووەو نزیکەی ٧٥٪ی هەموو ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکان لە عیراقو بە تەنیا لە شاری بەغداش نزیکەی ٣٥٪ی دەرچووە •

. . . .

---

(١) د٠ سنان سعيد / دراسات في الصحافة العراقية / لاپەڕە : ٩
(٢) هـــەمان سەرچاوە ٠
(٣) هەمان سەرچاوە لاپەڕە ٨ و ٩
(٤) هـــەمان سەرچاوە لاپەڕە ١٠
(٥) هەمان سەرچاوە لاپەڕە ١٠
(٦) هەمان سەرچاوە لاپەڕە ١١
(٧) فائق بطي / صحافة الاحزاب وتاريخ الحركة الوطنية لاپەڕە ١٨٩
(٨) هەمان سەرچاوە لاپەڕە ١٨٩
(٩) بڕوانە : جەمال خەزنەدار / بانگی کوردستان / بەغدا ١٩٧٤
(١٠) بڕوانە : جەمال خەزنەدار / ڕۆژی کوردستان / بەغدا ١٩٧٣
(١١) بڕوانە : د٠ کەمال مەزهـــەر ئەحمەد / تێگەیشتنی ڕاستی / لاپەڕە : ٢٢٠
(١٢) فائق بطي / صحافة الاحزاب / لاپەڕە ١٩٠
(١٣) هەمان سەرچاوەو لاپەڕە
(١٤) هەمان سەرچاوەو لاپەڕە
(١٥) قيس عبدالحسين الياسري / الصحافة العراقيـــة والحركـــة الوطنية / لاپەڕە ٧١
(١٦) فائق بطي / هەمان سەرچاوە لاپەڕە ١٩١
(١٧) قيس عبدالحسين الياسري / هەمان سەرچاوە / لاپەڕە ٧١
(١٨) سەرچاوەی پێشوو / لاپەڕە ٧٢
(١٩) هەمان سەرچاوەی پێشوو / لاپەڕە ٧١
(٢٠) هەمان سەرچاوە / لاپەڕە ١٠٦
(٢١) وتارەکە بـــە عەرەبی بە ناونیشانی (التتريك لا يزيد الشعب الـــكردي الا تمسكا بقوميته وثورتـــه على المستعمر) بوو ٠ (بڕوانە : قيس الياسري / الصحافة العراقية والحركة الوطنية / لاپەڕە : ١٠٢) ٠
(٢٢) ناوبراو بە پێی بڕبڕە (٢)ی ماددەی (٢٥)ی بەش چوارەمی یاسای چاپەمەنییەکانی ئەو کاتی حوکم درا کە دەڵێ : (ئەگـــەر یەکێك ئیهانەی یەکێك لە ئەندامانی خێزانی پاشایەتی ، یاخـــود ئەو پاشایانەی کە پێوەندییان لەگەڵ دەوڵەتی عیراقدا باشـــە ،

. . . .

یاخود سەرۆکی وەزیران بکات ، سزای ئەو کەسە بەندی کردنە بە شەرتێك لە ساڵێك تێنەپەڕێو بە پێ بژاردنیش کە لـە (٧٥) دینار پتر نەبێت) ٠
(بڕوانە : فائق بطي / صحافة الاحزاب / لاپەڕە : ١٩٧)

(٢٣) قيس عبدالحسين الياسري / هەمان سەرچاوە / لاپەڕە : ٦٩

(٢٤) هەمان سەرچاوە / لاپەڕە ٦٩

(٢٥) فائق بطي / صحافة الاحزاب / لاپەڕە ٤٤

(٢٦) يعقوب يوسف كوريا /حكايات عن الصحافة في العراق/ لاپەڕە ٣٩

(٢٧) ، (٢٨) ، (٢٩) هەر چەندە ئەم سێ گۆڤارانە بە ماوەیێك پێش شۆڕش ١٤/ی تەمموز دەرچوونیە، بەڵام لەبەر ئەوەی بە درێژایی قۆناخەکە هەر بەردەوام بووینە ، لەگەڵ ڕۆژنامەنووسی ئـــەم سەردەمیمان ژمـاردن ٠

(٣٠) ئەم ڕۆژنامەی (برایەتی) یە لە هیچ سەرچاوەیێکی کوردیدا نیە، بەڵام لە سەرچاوە عەرەبییەکانی وەکو (كشاف الجرائد والمجلات العراقية) و (دليل الصحافة العراقية) دا هەنە ، لەوە دەچێ کاتی خۆی ئیمتیازی ئەم ڕۆژنامەیە وەرگیرابێ بەڵام دەرنەچـووبێ ، هەرچەندە خاوەنی کتێبی (كشاف الجرائد والمجلات العراقيـة) دەڵێ کە لە وەزارەتی ڕاگەیاندن هەیەو هۆی داخستنیش گوایـە لەبەر ئەوە بووە کە بارمتەی یاسایی نەدراوە ٠ دەربارەی بڕوانە:
١ ـ زاهده ابراهيم / كشاف الجرائد والمجـــلات العراقية / لاپەڕە : ١٤
٢ ـ وزارة الاعلام/دليل الصحافة العراقية/ لاپەڕە : ٧ و ٨

(٣١) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی قوتابخانەکان/ زنجیرە : ١

(٣٢) دەربارەی گۆڤاری بڵێسە بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی مامۆستایان/ زنجیـــرە : ٢

(٣٣) دەربارەی گۆڤاری هیوای کوردستان بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی قوتابیان / زنجیرە : ٤

(٣٤) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی قوتابیان /زنجیرە : ١

(٣٥) بڕوانە ڕۆژنامەنووسی قوتابیان زنجیرە/٣

. . . .

---

(٣٦) دەربارەی گۆڤاری هونەر بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان زنجیرە : ٢

(٣٧) دەربارەی گۆڤاری (گزنگ) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابیان/ زنجیرە : ٥

(٣٨) دەربارەی گۆڤاری ژیان بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابیان/ زنجیرە : ٦

(٣٩) بڕوانە : دليل الصحافة العراقية / لاپەڕە : ٧٠

(٤٠) ئەوەی شایانی باسە دوکتۆر عیززەددین مستەفا ڕەسوول ئەم قۆناغەی دوای ١١/ی ئاداری بە درێژە پێدانی قۆناغی ١٤/ی تەمووزی ١٩٥٨ دناوە ، بەڵام بە باوەڕی ئێمە قۆناغێکی سەربەخۆیەو لە هەموو قۆناغەکانی دیکەش پتر جێی دیارە ٠ (بڕوانە : د٠ عیززەددین مستەفا / حول الصحافة الكردية / لاپەڕە : ١٠)

(٤١) و (٤٢) و (٤٣) هەرچەندە ئەم ڕۆژنامەو گۆڤارانەش بە ماوەیێکی کەم پێش ١١/ی ئاداری سالی ١٩٧٠ دەرچووینە ، بەڵام دوای ئەم مێژووە پتر گەشەیان کردووەو بە درێژایی ماوەی ئەم قۆناغەش هەر بەردەوام بوونە ، لەبەر ئەوە لەگەڵ ڕۆژنامەنووسی‌ی ئەم سەردەمەمان دانان ٠

ـ دەربارەی بەیانو هاوکاری بڕوانە : ڕۆژنامەی بە تەمەن زنجیرە : ٦ و ٧ ٠

(٤٤) دەربارەی گۆڤاری خەباتی قوتابیان بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابیان / زنجیرە : ٨

(٤٥) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی مامۆستایان/زنجیرە : ٣

(٤٦) خولی یەکەمی گۆڤاری (نووسەری کورد) تاکو سالی ١٩٧٤ بەردەوام بوو و (١١) ژمارەی لێ بلاو کرایەوەو پاشان ژمارە دوانزەش بە شێوەیێکی نایاسایی دەرچوو ، پاشان وەستا ٠ خولی دووەمیش دوازدە ژمارەی لێ بلاو کرایەوەو ئەویش پەکی کەوت٠
دوای یەکبوونی یەکێتی‌ی نووسەرانی کورد لەگەڵ یەکێتی‌ی ئەدیبانو نووسەرانی عیراقی خولی سێیەمیش دەستی بە دەرچوون

کرد ، تا ئامادە کردنی ئەم باسە شەش ژمـــارە لەم خولەش بلاو کراوەتەوە ٠
(٤٧) دەربارەی گۆڤاری (ڕۆژی کوردستان) بڕوانە ڕۆژنامەی بـــە تەمـــەن / زنجیرە : ٨
(٤٨) دەربارەی گۆڤاری هیڤی بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی مامۆستایان / زنجیـرە : ٤
(٤٩) دەربارەی گۆڤاری ڕەهێڵە بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیـــرە : ٧
(٥٠) (التآخي) ڕۆژنامەیێکی عەرەبی‌ی ڕۆژانە بوو ، زمانی ئاشکرای پارتی دیموکراتی کوردستان بوو ، لە بەغدا دەردەچوو ، ژمـــارە (یەك)ی لە ٢٩/ی نیسانی سالی ١٩٦٧ دەرچووەو لە ١١/ی تشرینی دووەمی سالی ١٩٦٨ داخراوە ، پاشان لـــە ٤/ی مایس سالی ١٩٧٠ جارێــکی کە ماوەی دەرچوونی دراوەتێ‌و تا ئاداری سـالی ١٩٧٤ بەردەوام بووە ، دوا ژمارەی ژمارە (١٥٨٥) بوو کـە لـە ڕۆژی سێ‌شەممەی ١٢/ی ئاداری سالی ١٩٧٤ دەرچووە ، پاش ئەم مێژووەش بە ماوەیێکی کەم جارێــکی دیکەش دەرچۆتەوەو نزیکەی دوو سال بەردەوام بووە ٠
(٥١) دەربارەی گۆڤـــاری بەرەو ڕووناکی بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ١٠
(٥٢) دەربارەی گۆڤاری ئەستێرە بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی منداڵان / زنجیـرە : ٢
(٥٣) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ٨
(٥٤) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ٩
(٥٥) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی مامۆستایان / زنجیرە : ٥
(٥٦) بڕوانە : ڕۆژنامەی بە تەمەن / زنجیرە : ١٠
(٥٧) بڕوانە : ڕۆژنامەی بە تەمەن / زنجیرە : ٩
(٥٨) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی مامۆستایان / زنجیرە : ٦
(٥٩) دوای ڕووخاندنی کۆماری مەهابادو لە سالی ١٩٦٠ جارێـــکی دیکەش ڕۆژنامەی کوردستان لە ئێران بە نهێنی بلاوکراوەتەوە ، پاشان (٢٦) ژمارەیشی لە ئەوروپا بلاو کراوەتەوە ٠ لـــە سالی ١٩٧١ دیسان دەرچۆتەوەو ماوەیێك بەردەوام بووە ٠

(٦٠) دەرچوونی گۆڤاری هەڵاڵە لە بۆکانو هاواری نیشتمان لە مەهاباد لەلایەن لاوانی دیموکراتی کوردستانو لەم دوو شوێنەدارو لە یەك ڕۆژ لەوە دەچێ هەر ڕێکەوت نەبێ ، بەڵکو سەرکردایەتی ئەم ڕێکخراوە بڕیاری لەسەر دابێت ، دیارە ڕۆژی نەورۆزیش باشترین بۆنە بووە بۆ جێ بەجێ کردنی بڕیارەکەو دەرچوونی هەردوو گۆڤارەکە ٠

(٦١) دەربارەی گۆڤاری گڕوگاڵی منداڵانی کورد بڕوانە : ڕۆژنامەنووسیی منداڵان / زنجیرە : ١

(٦٢) بڕوانە : جەبار جەباری / مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی / لاپەڕە : ١٣٩ ، ١٤٠

(٦٣) بڕوانە : هەمان سەرچاوەی پێشوو / لاپەڕە : ١٨٢

(٦٤) د٠ کەمال مەزهەر ئەحمەد / تێگەیشتنی ڕاستی / لاپەڕە : ٩٢

(٦٥) د٠ عزالدين مصطفى رسول / حول الصحافة الكردية / لاپەڕە:١٧

(٦٦) هەمان سەرچاوە / لاپەڕە : ١٧

ڕۆژنامەی بەتەمەن

باری تایـەتیو ئاڵۆزی کوردستانو تەنگ پێ هەڵچنینی زۆربەی بیرۆیەکان بۆ زمـانو ڕۆشنبیریی کوردیو نەبوونی سەربەستیی ڕۆژنامەنووسیو کزیو گرانیو بێ بازاڕیی چاپەمەنیی کوردیو ... و ... دەیان هـۆی دی بوونەتە کۆسپو نەیان هێشتووە ڕۆژنامـەو گۆڤارە کوردییەکان هەندە بەردەوام بنو بتوانین بێ سڵەمینەوە بڵێین ئێمەش ڕۆژنامەی بە تەمەنمان هـەیە ، بەڵام لەگەڵ ئەم هەموو کۆسپو تەگەرانەشدا ڕۆشنبیری دڵسۆزو لێهاتووی وامان تێدا هەڵکەوتووە کـە ویستو ئارەزوو و متمانە کردنیان بە خۆو پشت بەستنیان بە نەتەوەکەیان زۆر لەم کۆسپو تەگـەرانە بەهێز تر بووەو جاری وا هەبووە لە سایەی دڵسۆزیو پشوو درێژی ئەوانەوە توانیویانە هەندێك درێژە بە تەمـەنی چاپەمەنیەکانیان بدەنو بۆ ماوەیێکی تا ڕادەیێك درێژیش بەردەوام بن . لێرەدا لەبەر ئەو هۆیانەی لە سەرەوە باسمان کردن ؛ ئـەو ڕۆژنامـەو گۆڤارانەی کە لە (١٠) ساڵو زیاتر بەردەوام بوونە بە ڕۆژنامەی تەمـەن درێژیان دادەنێین :

١ ـ ڕۆژنامەی (ژیان)

ڕۆژنامەیێکی سیاسیو ئەدەبیو کۆمەڵایەتیی هەفتانە بووە •

خاوەنی / حوسێن نازمو پاشان پیرەمێردی نەمر •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٢١/ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٢٦ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٥٥٣) بووە کە لە ١٠/ی ئاداری ساڵی ١٩٣٨ دەرچووە •

ڕۆژنامەیێکی دەوڵەمەند بووەو هەمیشە کەڵە شاعیرو نووسەرە ناودارەکان بەرهەمیان تێدا بڵاو کردۆتەوە •

٢ ـ ڕۆژنامەی (ڕێیا تازە)

ڕۆژنامەیێکی سیاسیو هەفتانەیە •

خاوەنی / حیزبی شیوعی ئەرمەنستانی سۆفیەتی •

بەرپرسیاری / پارێزەر میرۆ ئەسەد •

شوێنی دەرچوونی / یەریڤان •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٢٥/ی ئاداری ساڵی ١٩٣٠ بە زاری کرمانجیی ژووروو و بە پیتی لاتینی دەرچووە •

لە ساڵی ١٩٣٨ یەکی کەوتووە •

جارێکی دی لە ساڵی ١٩٥٥ دەرچۆتەوە بەڵام ئەمجارەیان بە پیتی ڕووسی •

زۆربەی نووسەرە کوردەکانی سۆفیەتی بەرهەمی تێدا بڵاو دەکەنەوە •

ئەم ڕۆژنامەیە تا ئێستا بە تەمەنترین ڕۆژنامەی کوردییە •

٣ ـ گۆڤاری (هاوار)

گۆڤارێکی کۆمەڵایەتیو ئەدەبیو سیاسی بووە •

خاوەنو بەرپرسیاری / جەلادەت عالی بەدرخان •

شوێنی دەرچوونی / دیمەشق (شام) •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ١٥/ی مایسی سالی ١٩٣٢ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٥٧) بووە کە لە ١٥/ی ئابی سالی ١٩٤٣ دەرچووە •

گۆڤارێکی دەولەمەندو سەرکەوتوو بووە ، هەمیشە سنووری دەشکاندو زۆربەی ژمارەکانی دەگەیشتە دەست خوێنەرانی بەشەکانی دیکەی کوردستان •

نووسەرە کوردەکانی عیراقیش بەرهەمیان تێدا بلاو دەکردەوە • لەسەرەتاوە بە پیتی هیجاو لاتینیو پاشانیش تەنیا بە پیتی لاتینی دەردەچوو •

٤ ـ ڕۆژنامەی (ژین)

ڕۆژنامەیێکی ئەدەبیو کۆمەلایەتیی هەفتانە بووە •

خاوەنو بەرپرسیاری / پیرەمێردی نەمرو دوای کۆچی دوایی پیرەمێرد جەمیل سائیبو دوای ئەم نووری ئەمین مەحموودو لەپاشان گۆرانی نەمرو پاشانیش ئەحمەد زرنگ هەر یەکەیان بۆ ماوەیێك بەرپرسیاری ڕۆژنامەکە بوون •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی کە ژمارە (٥٥٤) لە سەر داندراوەو بە تەواوکەری ڕۆژنامەی ژیان داندراوە لە کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٣٩ دەرچـــووە •

مێژووی داخستنی / لە ساڵی ١٩٦٣ داخراوە •

تا ئێستا بەتەمەنترین ڕۆژنامەی کوردی عیراقیە •

٥ ـ گۆڤاری (گەلاوێژ)

گۆڤارێکی ئەدەبی‌و ڕۆشنبیری‌ی مانگی کوردی بووە •

خاوەنی ئیمتیازی / پارێزەر ئیبراهیم ئەحمەد •

بەڕێوەبەری ئیدارەی / عەلائەددین سەجادی •

شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە کانوونی یەکەمی ســـاڵی ١٩٣٩ دەرچـــووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (١٠٥) بووە لـــە مانـــگی ئابی ساڵی ١٩٤٩ دەرچـــووە •

ئەو گۆڤارە هەرچەندە چەند مانـگێك لە (١٠) ساڵ کەمتر بەردەوام بووە ، بەڵام یەکێکە لـــە گۆڤارە هـــەرە سەرکەوتووەکانی کوردی‌و قوتابخانەیێك بووە نەوەیێکی نوێ‌ی پەروەردە کردووەو نووسەرە هەرە بەرزەکان هاوبەشیان تێدا کردووەو هەمیشە بەرهەمیـــان تێـــدا بڵاو کردۆتەوە •

مامۆستای خوالێخۆشبوو عەلائەددین سەجادی‌ی سەرنووسەری گەلاوێژ دەربارەی ئەم گۆڤارە دەڵێ : ئەم گۆڤارە چـــاکتر گۆڤـــاری ئەدەبی‌و علمی کورد بووە[1] •

دوکتۆر کەمال مەزهەریش هەر دەربارەی گۆڤاری گەلاویژ دەڵێ :
یەکێکە لە گۆڤارە هەرە بەرزەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی سەردەمی خۆی(٢) .

هەروەها مامۆستا جەبار جەباریش دەڵێ : گەلاویژ بەرزترین گۆڤاری زانیاری‌و کۆمەڵایەتی‌و ئەدەبی کورد بوو لە هەموو مێژووی نەتەوەی کوردا(٣) .

٦ - **گۆڤاری (بەیان)**

گۆڤارێکی ئەدەبی‌و هونەری مانگانەی گشتی‌یە .

خاوەنی / وەزارەتی ڕاگەیاندنی عیراقی‌و پاشانیش دەزگای ڕۆشنبیری‌و بڵاوکردنەوەی کوردی .

بەرپرسیاری/لە سەرەتاوە دوکتۆر ئەکرەم فازیل بەرپرسیاری‌بووە
سکرتێری نووسینی / جەلال کەریم / تا پێنج ژمارەی .
لەوەو دوا مستەفا نەریمان تا ٢٥ ژمارە .
شوێنی دەرچوونی / بەغدا .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تشرینی دووەمی سالی ١٩٦٩ دەرچووە .

هەتا ئێستاش هەر بەردەوامە وەکو گۆڤارێکی مانگانەی ئەدەبی‌و دەستەی نووسەرانی ئێستای بریتی‌یە لە :

سەرۆکی ئەنجومەنی کارگێڕو سەرنووسەر / موسلیح جەلالی
سکرتێری نووسین / ئازاد شوان .

دەستەی نووسەران / د. ئیحسان فوئاد ، د. کاوس قەفتان ،

بەیان

د• عیززەددین مستەفا ڕەسوول ، مەحموود زامدار ، مستەفا نەریمان ، عەبدولڕەززاق بیمار ، محەمەد مستەفا حەمە بۆر ، عەبدولکەریم فندی دۆسکی ، حوسێن ئەحمەد جاف ، سەبری ئەحمەد بۆتانی •

دوا ژمارەی کە تا ئێستا دەرچووبێ ژمارە (١٤١)ە کە لە ئاداری سالی ١٩٨٨ دەرچووە •

ئەم گۆڤارە بەتەمەنترین گۆڤاری کوردییە لە مێژووی ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا •

٧ ـ ڕۆژنامەی (هاوکاری)

ڕۆژنامەیێکی هەفتانەی گشتییە ، ئێستا هەفتەی دوو جار دەردەچێ

خاوەنی / دار الجماهیر ، پاشان دار التضامن ، لەدوایشدا دەزگای ڕۆشنبیریو بلاوکردنەوەی کوردی •

شوێنی دەرچوونی / بەغدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ڕۆژی هەینی ٩/ی کانوونی دووەمی سالی ١٩٧٠ دەرچووە •

هەتا ئێستاش هەر بەردەوامەو دوا ژمارەی کە تا ئێستا دەرچووبێ ژمارە (٩٦٦)ە کە لە ڕۆژی پێنجشەممەی ١٤/ی نیسانی سالی ١٩٨٨ دەرچووە •

٨ ـ گۆڤاری (ڕۆژی کوردستان)

گۆڤارێکی ڕۆشنبیریی گشتییە •

خاوەنی / کۆمەلەی ڕۆشنبیریی کوردی •

سەرۆکی نووسین / سالح یوسفی ، پاشان دوکتۆر مەکەرەم

تاڵەبانی‌و دوایش هاشم حەسەن عەقراوی‌و ئینجا عەبدولسەتار تاهیر شەریف‌و دیسان هاشم ئاکرەیی •

سکرتێری نووسین / سەعید ناکام ، ئینجا جەمال خەزنەدارو پاشان موسلیح جەلالی ، لەدوایدا عەبدوللا عەباس‌و ئینجا محەمەد سالح عەبدولکەریم •

بگێڕی کاروبار / جەمال خەزنەدار •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی حوزەیرانی ساڵی ۱۹۷۱ دەرچووە •

هەتا ئێستاش هەر بەردەوامە •

۹ ـ گۆڤاری (کۆڕی زانیاری کورد ـ کۆڕی زانیاری عیراق)

گۆڤارێکی خولییە بە زمانی کوردی‌و عەرەبی دەردەچێ •
خاوەنی / کۆڕی زانیاری کورد ، پاشانیش کۆڕی زانیاری عیراق •
سەرۆکی نووسین / ئیحسان شێرزاد تا ساڵی ۱۹۷٤
سکرتێری نووسین / د• کەمال مەزهەر ئەحمەد تا ساڵی ۱۹۷٤
شوێنی دەرچوونی / بەغدا •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە نیوەی یەکەمی ساڵی ۱۹۷۳ دەرچووە •

ئێستاش کۆڕی زانیاری عیراقی / دەستەی کورد دەری دەکات •

گۆڤارێکی دەوڵەمەندەو بە قەبارەش گەورەترین گۆڤاری کوردییە •

١٠ـ گۆڤاری (ڕۆشنبیری نوێ)

گۆڤارێکی ئەدەبی‌و ڕۆشنبیری‌یە .

خاوەنی / بەڕێوەبەرێتی‌ی گشتی خوێندنی کوردی ، پاشانیش دەزگای ڕۆشنبیری‌و بڵاوکردنەوەی کوردی .

سەرۆکی نووسین / د. ئیحسان فوئاد / تا ساڵی ١٩٧٦
سکرتێری نووسین / حوسێن عارف .
شوێنی دەرچوونی / بەغـــدا .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (سفر)ی لە ١١/ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٣ دەرچـــووە .

هەتا ئێستاش بەردەوامە وەکو گۆڤارێکی وەرزانەی لێکۆڵینەوەو بە قەبارەیێکی گـەورە دەردەچێ‌و دوا ژمارەی کـە تا ئێستە دەرچووبێ ژمـــارە (١١٦) یە .

دەستەی نووسەرانی ئێستای پێکهاتووە لە :

سەرۆکی ئەنجومەنی کارگێڕو سەرنووسەر / موسلیح جـەلالی
سکرتێری نووسین / عەبدولڕەززاق بیمار .

دەستەی نووسەران / د. ئەمین موتابچی ، د. جەمـــال ڕەشید ، د. موحسین محەمەد حوسێن ، د. کوردستان موکریانی ، فوئاد حەمـــە خورشید ، غەفوور میرزا کەریم .

١١ـ گۆڤاری (ئۆتۆنۆمی)

گوڤارێکی کوردی‌و عەرەبیە .

خاوەنی / ئەنجومەنی یاسا دانانی ناوچەی کوردستان .

سەرنووسەری / بەکر مەحموود ڕەسووڵ ، پاشان محەمەد عەلی ئەمین لە دوایشدا ئەحمەد عەبدولقادر نەقشبەندی •

سکرتێری نووسین / محەمەد سەعید عەبدولڕەحمان •

شوێنی دەرچوونی / هەولێر •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە کۆتایی ساڵی ١٩٧٥ دەرچووە •

هەتا ئێستاش بەردەوامەو دوا ژمارەی کە تا ئێستا دەرچووبێ ژمارە (٥٨)ی ساڵی (١٩٨٨)ە •

---

(١) عەلائەددین سەجادی / مێژووی ئەدەبی کوردی / لاپەڕە : ٥٥٦

(٢) د. کەمال مەزهەر ئەحمەد/تێگەیشتنی ڕاستی/لاپەڕە : ٢٣٦

(٣) عەبدولجەبار محەمەد جەباری / مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی / لاپەڕە : ٩٢

ڕۆژنامەی تەمەن کورت

ئەگەر سەرنج بدەینە مێژووی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی دەبینین زۆر جار ڕۆژنامەیێك یاخود گۆڤارێك دەرچووەو زۆری پێ نەچووەو لەبەر چاوان ون بووە ، بەڵکو زۆر جار دوای دەرچوونی یەك ژمارەی یان چەند ژمارەیێکی کەمی پەکی کەوتووە ، ئەمەش بۆ چەند هۆیێکی سەرەکی دەگەڕێتەوە ؛ گرنگەکانیان ئەمانەن :

١ ـ هەڵوێستی نەگۆڕاوی ڕۆژنامەکە بەرانبەر بە بیرۆی سیاسی‌ی ئەو دەوڵەتەی کە تێدا دەرچووە .

٢ ـ گوێزرانەوەی کاری ڕەسمی‌ی خاوەنەکەی بۆ شوێنێکی دیکە .

٣ ـ کۆڵدانو پشوو تەنگی خاوەنەکەی ، چونکە ڕۆژنامەنووسی پێویستی بە شەونخوونی‌و هەوڵدانو ماندوو بوونێکی زۆر هەیە ، هەر لەبەر ئەمەشە کە ڕۆژنامەنووسیان بە سەربازێکی نەناسراو داناوە .

٤ ـ زۆر جار خاوەنی ڕۆژنامەکە چاپەمەنییەکەی لە بارو دۆخێکی تایبەتی دەرکردووەو بە نەمانی ئەو بارو دۆخە ئەمیش نەماوە .

٥ ـ گرانیی چاپەمەنیو دەرچوونو کزیی بازاڕی چاپەمەنیی کوردی .

ئەوەی شایانی باسە زۆربەی گۆڤارەکانی قوتابخانە لەم بابەتەن . ئەمەش چەند ڕۆژنامەو گۆڤارێکە لەو جۆرە چاپەمەنییانە(١) :

١ ـ ڕۆژنامەی (بانگی حەق)(٢)

٢ ـ گۆڤاری (پەیژە)

گۆڤارێکی ئەدەبیو کۆمەڵایەتی بووە .

خاوەنی / مستەفا شەوقی .

شوێنی دەرچوونی / بەغدا .

مێژووی پێبێدانی / **٢٩**/ی تشرینی دووەمی ساڵی **١٩٢٦** .

مێژووی دەرچوونی / تەنیا یەك ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە ئەویش لە ساڵی **١٩٢٧** بووە .

ئەوەی شایانی باسە مامۆستا (مومتاز حەیدەری) ئەم ڕۆژنامەیەی بە لێکۆڵینەوەیێکی تێرو تەسەل بە ناوی (مستەفا شەوقیو پەیژە) بڵاو کردۆتەوە(٣) .

٣ ـ گۆڤاری (زانستی)

گۆڤارێکی ئەدەبی و مێژوویی نیو مانگی بووە •

خاوەنی / سالح قەفتان •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / تەنیا یەك ژمارەی لێ بلاو کراوەتەوە ئەویش لە ٢٥/ی شوباتی سالی ١٩٣٨ بووە •

٤ ـ گۆڤاری (هاواری نیشتمان)(٤)

٥ ـ رۆژنامەی (رێگا)

رۆژنامەیێکی سیاسی بووە •

سەرەکی نووسینی / حەسەن قزلجی •

شوێنی دەرچوونی / مەهاباد •

مێژووی دەرچوونی / تەنیا یەك ژمارەی لێ بلاو کراوەتەوە ئەویش لە سالی ١٩٤٨ بووە(٥) •

٦ ـ رۆژنامەی (راوێژ)

رۆژنامەیێکی سیاسی ی گشتی بووە •

شوێنی دەرچوونی / سنە •

مێژووی دەرچوونی / تەنیا یەك ژمارەی لێ بلاو کراوەتەوە ئەویش لە سالی ١٩٥٢ بووە •

ئەم رۆژنامەیە کۆمەلێکی سیاسی ی کوردی دەری کردووە •

٧ ـ گۆڤاری (نیشتمان)(٦)

٨ ـ گۆڤاری (هونەر)(٧)

٩ ـ گۆڤاری (گزنگ)(٨)

١٠ـ گۆڤاری (ڕهێلە)(٩)

١١ـ گۆڤاری (بیری‌نوێ)(١٠)

١٢ـ گۆڤاری (ئەدیبی عیراقی)(١١)

---

(١) بۆ پێوانەی تەمەنی ڕۆژنامەو گۆڤارەکان ئەو ڕۆژنامانەی لە (٣) ژمارە کەمترو ئەو گۆڤارانەی کە تەنیا یەك ژمارەیان لێ دەرچووە بە تەمەن کورتمان دانە قەڵەم .

(٢) دەربارەی ڕۆژنامەی بانگی حەق بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە نێوان سەربەستی‌و یاساکانی چاپەمەنیدا سەردەمی فەرمانڕەوایی شێخ مەحموودی نەمر / زنجیرە : ٣

(٣) مومتاز حەیدەری / مستەفا شەوقی‌و پەیژە / چاپی بەغدا/١٩٨٥

(٤) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە نێوان سەربەستی‌و یاساکانی چاپەمەنیدا / سەردەمی کۆماری مەهاباد / زنجیرە : ٦

(٥) جەمال خەزنەدار/ڕابەری ڕۆژنامەگەری کوردی/لاپەڕە : ٥٤

(٦) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ١

(٧) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ٢

(٨) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ٤

(٩) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ٧

(١٠) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان / زنجیرە : ٨

(١١) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی لە نێوان سەربەستی‌و یاساکانی چاپەمەنیدا / سەردەمی دوای شۆڕشی ١٤/ی تەمووزی ١٩٥٨ / زنجیرە : ٢٥

ڕۆژنامەی فرە زمان

مەبەست لە ڕۆژنامەی فرە زمان لێرەدا ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارانەن کە بە سێ زمان یاخود زیاتر بڵاو دەکرێنەوە •

ڕۆشنبیرانی کورد هەر هەڵێکیان بۆ ڕەخسابێ هەوڵی ئەوەیان داوە کە دەنگی گەلەکەیان بگەیەننە زۆرترین کەس کە بتواندرێت ، هەر بۆیەش ویستوویانە ئەو زمانانە بەکار بێنن کە توانیویانە ؛ بۆ ئەوەی دەنگیان بگەیەننە ئەو گەلانەش کە بەم زمانانە دەدوێن •

مێژووی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی چەند نموونەیێکی لەو جۆرە ڕۆژنامەو گۆڤارانەی بە خۆوە بینیوە :

١ ـ گۆڤاری (کوردستان)

خاوەنی / سەید حوسێن حوزنی موکریانی •

شوێنی دەرچوونی / ئەستانبۆڵ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەک)ی لە ٣٠/ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩١٩ بڵاو کراوەتەوە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (١٩) بووە کە لە ٢٩/ی ئاداری سالی ١٩٢٠ دەرچووە .

بە پێنج زمانان : کوردی ، تورکی ، عەرەبی ، فارسی ، فەرەنسەیی وتاری بلاو دەکردەوە(١) .

٢ - ڕۆژنامەی (بانگی کوردستان)(٢)

٣ - گۆڤاری (دیاری کوردستان)

گۆڤارێکی ئەدەبیو کۆمەلایەتی وێنەداری هەفتانە بووە .

خاوەنی / سالح زەکی ساحێبقران .

شوێنی دەرچوونی / بەغدا .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ١١/ی ئاداری سالی ١٩٢٥ دەرچووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (١٦) بووە کە لە ١١/ی مایسی سالی ١٩٢٦ دەرچووە .

بە هەر سێ زمانی کوردی ، عەرەبی ، تورکی دەرچووە .

٤ - گۆڤاری (ژین)

گۆڤارێکی نیو مانگی بووە .

خاوەنی / سوریا بەدرخان .

شوێنی دەرچوونی / قاهیرە .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە سالی ١٩١٦ بلاو کراوەتەوە .

بە سێ زمانان : کوردی ، عەرەبی ، تورکی وتاری بلاو کردۆتەوە .

ئەم گۆڤارە بەردەوامی ڕۆژنامەی کوردستان بووە(٣) .

٥ ـ گۆڤاری (دەنگی قوتابیان)(٤)

٦ ـ ڕۆژنامەی (ڕێگای یەکێتی)

ڕۆژنامەیێکی سیاسی مانگانە بووە لەلایەن کۆمەڵێکی سیاسیی ئێرانی دەرچووە ، دروشمی (یەکێتی ـ تێکۆشان ـ سەرکەوتن)ی لەسەر دەنووسرا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی نیسانی ساڵی ١٩٧١ دەرچووە •

تا کۆتایی ساڵی ١٩٧٣ بەردەوام بووە •

بە پێنج زمانان : کوردی ، فارسی ، عەرەبی ، بلووجی ، تورکی وتاری بڵاو کردۆتەوە •

٧ ـ گۆڤاری (کوردستان)(٥)

٨ ـ گۆڤاری (کۆلیجی ئەدەبیات)(٦)

٩ ـ گۆڤاری (زانکۆ)(٧)

---

(١) د. کەمال مەزهەر ئەحمەد / تێگەیشتنی ڕاستی / لاپەڕە : ٢٣٣

(٢) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسیی کوردی لە نێوان سەربەستیو یاساکانی چاپەمەنیدا / سەردەمی فەرمانڕەوایی شێخ مەحموود / زنجیرە:١

(٣) جەمال خازنەدار / ڕابەری ڕۆژنامەگەری کوردی/لاپەڕە : ٢١

(٤) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسیی قوتابیان / زنجیرە : ٣

(٥) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسیی قوتابیان / زنجیرە : ٢

(٦) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسیی قوتابخانەکان / زنجیرە : ٩

(٧) بڕوانە : ڕۆژنامەنووسیی قوتابخانەکان / زنجیرە : ١١

ڕۆژنامەنووسی‌ی مامۆستایان

دەڵێن : مامۆستایان پێشەوای گەلن •

مامۆستایان چینێکی ڕۆشنبیرو پێشکەوتوو و لێهاتووی ئەم نەتەوەیەن ، جێگایێکی تایبەتی‌و دیاریان هەیە لە تێکۆشان‌و پێشکەوتنی میللەت ، هەردەم لە ڕیزی پێشەوەی کاروانی گەشەکردنی وشەی پاك‌و ڕەسەنی کوردی دوانەکەوتوونە •

مامۆستایان سەرەڕای ئەوەی کە بەرپرسیارن لە پەروەردەکردنی نەوەی نوێ بە پەروەردەیێکی ڕاست‌و دروست‌و هەمیشە لەم ڕێگا پیرۆزەدا دریغیان نەکردووە ، ڕێکخراوەکانیشیان وەکو کۆمەڵەی مامۆستایان‌و یەکێتی‌ی مامۆستایان‌و جڤاتی مامۆستایان تا ئێستا چەند ڕۆژنامەو گۆڤاری پەروەردەیی‌و ڕۆشنبیری‌ی سەرکەوتوویان پێشکەش بە کاروانی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردی کردووەو هەر یەك لەم ڕۆژنامەو گۆڤارانە لە کاتی خۆیاندا مەشخەڵێك بوونەو ئاسۆی بیری خوێنەریان ڕۆشن کردۆتەوە :

١ ـ ڕۆژنامەی (هـەولێر)

ڕۆژنامەیێکی ڕۆشنیری و کۆمەڵایەتی ی هەفتانە بووە بـە کوردی و عـەرەبی دەرچـووە .

خاوەنی / کۆمەڵەی مامۆستایان لە هەولێر .

بەرپرسیاری / مامۆستا جەمیل ڕەشید ئامێدی .

دەستـەی نووسـەران / مامۆستایان : عەبدولمەجید حـەسەن ، عیززەددین فەیزی ، ئەستێر سەعید . لە ڕۆژی ٣٠/ی ئەیلوولی سـاڵی ١٩٥٢ مامۆستـا حوسێن ڕەشـوانی لـە جێی مامۆستا عەبدولمەجید حەسـەن داندرا .

کارگێڕی / مامۆستا جەمال جەمیل .

شوێنی دەرچوونی / هـەولێر .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ١٦/ی کانوونی یەکـەمی سـاڵی ١٩٥٠ دەرچـووە .

هەتا بەرواری ٢٨/ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٥٣ بەردەوام بووە. ئەم ڕۆژنامەیە یەکەمین ڕۆژنامەی مامۆستایانە لە کوردستاندا .

٢ ـ گۆڤاری (بڵێسە)

گۆڤارێـکی ئەدەبی و زانیاری و کۆمەڵایەتی ی مانگانە بووە .

خاوەنی / جڤاتی مامۆستایان لە سلێمانی .

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانـگی ئابی ساڵی ١٩٥٩ دەرچـووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (١٠) بووە کە لـە مایسی سـاڵی ١٩٦٠ دەرچـووە .

ژماره ٣ سالی ١ ته‌مموزی ١٩٧١

٣ ـ گۆڤاری (دەنگی مامۆستا)

گۆڤارێکی پەروەردەیی و ڕۆشنبیری مانگانە بووە .
خاوەنی / یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان ـ لقی سلێمانی .
سکرتێری نووسین / مامۆستا محەمەد نووری تەوفیق .
مێژووی دەرچوونی / ژمــارە (یەك)ی لە مانــگی شوباتی ســالی ١٩٧١ دەرچووە .

تا کۆتایی سالی ١٩٧٣ بەردەوام بووە .

٤ ـ گۆڤاری (هیڤی)

گۆڤارێــکی مانــگانە بووە .

خاوەنی / یەکێتیی مامۆستایانی کوردستان ـ لقی دهۆك .

شوێنی دەرچوونی / دهۆك .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە سالی ١٩٧١ دەرچووە . چەند ژمارەیێکی کەمی لێ بلاو کراوەتەوە(١) .

٥ ـ گۆڤاری (بۆپێشەوە)

گۆڤارێــکی پەروەردەیی گشتی بووە .
خاوەنی / جڤاتی مامۆستایانی کوردستان ـ لقی هەولێر .
سەرۆکی نووسین / مامۆستا عوسمان حەسەن دزەیی .
سکرتێری نووسین / مامۆستا محەمەد حەسەن مەنگوڕی .
شوێنی دەرچوونی / هەولێر .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی شوباتی سالی ١٩٧٣ دەرچووە •

تەنیا دوو ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە •

٦ ـ **گۆڤاری (ئامانج)**

خاوەنی / یەکێتیی ماموستایانی کوردستان ـ مەکتەبی سکرتاریەت
شوێنی دەرچوونی / بەغدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە کانوونی دووەمی ١٩٧٤ دەرچووە •

چەند ژمارەیێکی کەمی لێ بڵاو کراوەتەوە(٢) •

---

(١) د. کەمال مەزهەر ئەحمەد / تێگەیشتنی ڕاستی / لاپەڕە : ٢٥٥
(٢) هەمان سەرچاوە / لاپەڕە : ٢٦٠

ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابیان

لـە مێژووی ڕۆژنامەنووسی‌ی کوردیدا چاومان بە چەند گۆڤارێکی قوتابیان دەکەوێ کـە ڕێکخراوو یەکێتی‌و لێژنەکانی قوتابیـان بڵاویان کردۆتەوەو ئەو گۆڤارانەش ـ سەرەڕای تەمەن کورتی زۆربەیشیان ـ ڕۆڵێکی دیاریان هـەیە :

١ ـ گۆڤاری (دەنگی قوتابیان)

گۆڤارێکی قوتابیان بووە .

خاوەنی / یەکێتی‌ی قوتابیانی گشتی‌ی عێراق .

شوێنی دەرچوونی / بەغـدا .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مایسی سـاڵی **١٩٥٩** دەرچـووە .

چوار ژمـارەی لێ بڵاو کراوەتەوە .

٢ ـ گۆڤاری (کوردستان)

گۆڤارێکی خوێندەواری بووە .

خاوەنی / کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوڕوپا .

سکرتێری نووسین / سەلاحەددین محەمەد سەعدوللا •
شوێنی دەرچوونی / ئەوروپا •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی ئاداری سـالی ١٩٥٨ دەرچووەو ئەم ژمارەیەی بە ئینگلیزی بووە •
دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (١٦) بووە لـە کـانوونی دووەمی سالی ١٩٧٢ بلاو کراوەتەوە •
بە کوردیو عەرەبیو ئینگلیزیو ئەلەمانی دەرچووە •

٣ ـ گۆڤاری (دەنگی قوتابیان)

گۆڤارێکی ڕۆشنبیریی گشتی بووە •
خاوەنی / یەکێتیی قوتابیانی گشتیی عیراق ـ لقی کەرکووك •
شوێنی دەرچوونی / کەرکووك •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە سالی ١٩٥٩ دەرچووە •
سێ ژمارەی لێ بلاو کراوەتەوە •
بە کوردیو عەرەبیو تورکی دەرچووە •

٤ ـ گۆڤاری (هیوای کوردستان)

گۆڤارێکی وێژەییو کۆمەلایەتی قوتابیان بووە •
خاوەنی / یەکێتیی قوتابیانی گشتی لە سلێمانی •
شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •
مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تشرینی دووەمی سـالی ١٩٥٩ دەرچووە •
دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (١٣) بووە کە لە ١٩/ی تشرینی یەکەمی سالی ١٩٦٠ دەرچووە •

٥ - گۆڤاری (گزنگ)

گۆڤارێکی وێژەیی و خوێندەواری و کۆمەڵایەتی ی قوتابیان بووە .

خاوەنی / یەکێتی ی قوتابیان - لیژنەی دواناوەندی قوتابخانەی ئێوارانی سلێمانی .

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی .

مێــژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لــە ســاڵی ١٩٥٩ دەرچووە(١) .

٦ - گۆڤاری (ژیان)

گۆڤارێکی قوتابیان بووە .

خاوەنی / یەکێتی ی قوتابیانی گشتی ی عیراق - لقی هەولێر .

شوێنی دەرچوونی / هــەولێر .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٦٠ دەرچووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٢) بووە کــە لە ساڵی ١٩٦١ دەرجــووە .

٧ - گۆڤاری (پرشنگ)

گۆڤارێکی وێژەیی ، زانستی ، کۆمەڵایەتی بووە .

خاوەنی / کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا .

دەستەی نووسەران / کــەمال فوئاد ، ئیحسان فوئاد ، مــارف خەزنەدار ، کاوس قەفتان .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی حوزەیرانی سالّی ١٩٦٦ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی کە ژمارە (٢) بووە لە مانگی تابی سالّی ١٩٦٧ دەرچووە •

٨ ـ گۆڤاری (خەباتی قوتابیان)

گۆڤارێکی دەوری‌ی قوتابیان بووە بە کوردی‌و عەرەبی بلاّو کراوەتەوە •

خاوەنی / یەکێتی‌ی قوتابیانی کوردستان ـ مەکتەبی سکرتاریەت •

شوێنی دەرچوونی / بەغدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ناوەڕاستی سالّی ١٩٧٠ دەرچووە •

چەند ژمارەیێکی لێ بلاّو کراوەتەوە •

---

(١) عەبدولجەبار جەباری / مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی/لاپەڕە:١٢١

ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان

ڕۆژنامەنووسی‌ی قوتابخانەکان ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارانەن کە لە خوێندنگاکان لەلایەن مامۆستاو قوتابیانی خوێندنگاکە دەردەچن .

زۆربەی ئەو جۆرە گۆڤارانە ئەدەبی‌و پەروەردەیین ، لایەنێکی دیکەی ئەم جۆرە چاپەمەنییانە تەمەن کورتیە ، زۆربەی ئەو بڵاوکراوانە هەرچەندە بە گۆڤاری ساڵانەش ناوبراون تەمەنیان لە دوو ؛ سێ ژمارە بتر نەبووە ، هۆی ئەم تەمەن کورتییەش چەند خاڵێکن گرنگەکانیان ئەمانەن :

١ - گوێزرانەوەی ئەو مامۆستایانەی کە سەرپەرشتی‌ی دەرکردنی گۆڤارەکەیان گرتبووە ئەستۆ بۆ قوتابخانە یان شوێنێکی دی .

٢ - گۆڕینی بەڕێوەبەری قوتابخانەکە .

٣ - کورتی‌و کەمی ماوەی قۆناغی خوێندن لەو قوتابخانانەی کە گۆڤارەکەیان دەرکردووە ؛ چونکە زۆربەی ئەو قوتابخانانە یان ئامادەیی یاخۆ قوتابخانەی مامۆستایان بوونە ، دیارە کە ماوەی قۆناغی خوێندنیش لە هەر کامیان لە سێ ساڵ زیاتر نیەو بە

دەرچوونی ئەو قوتابیانەی کـە هاوبەشی ی دەرکردنی گۆفارەکەیان کردووە ئەویش یەکی کەوتووەو قوتابیانی ئەوتۆ جێگای ئەمـــانی نەگرتۆتەوە تاکو ڕێڕەو بەردەوام بێتو گۆفارەکە لــە دەرچوون نەکـــەوێ •

ئەم گۆفارانەی خوارەوەش بەرهەمی خوێندنگاکانن(١) :

١ ـ گۆفاری (نیشتمان)

گۆفارێـکی وێژەیی‌و زانیاری‌و کۆمەڵایەتی بووە •

خاوەنی / قوتابخانەی مامۆستایانی سەرەتایی کوڕان لە سلێمانی •

دەستەی نووسەران / مامۆستایان : محەمەد سلێمان ، عـەبدوڵڵا زنیاری ، ئیبراهیم محەمەد ، بە هاوکاری لەگەڵ قوتابیان : محەمەد مەجید، فائیق محەمەد عەبدوڵڵا ، زاهیدە قەرەداغی ، سەلاح یووسف •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / تەنیا یەك ژمارەی لێ بڵاوکراوەتەوە ئەویش لە مانـگی ئاداری ساڵی ١٩٥٩ •

٢ ـ گۆفاری (هونـەر)

گۆفارێـکی هونەری بووە •

خاوەنی / قوتابخانەی هونەری ناوماڵ لە سلێمانی •

دەستەی نووسەران / نەسرین محەمەد ، گێلاس ڕەئووف ، لویزە کاکـە حەمـــە •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی ١٩٥٩ دەرچووە • وا بێ دەچێ هەر ئەو ژمارەیەی لێ دەرچووبێ •

٣ ـ گۆڤاری (ڕابەر)

گۆڤارێـکی قوتابخانەیی و پەروەردەیی ساڵانە بووە •

خاوەنی / قوتابخانەی (مەلکەندی)ی سـەرەتایی کوڕان لـە سلێمانی •

سەرۆکی نووسین / مامۆستا مستەفا ساڵح کەریم •

دەستەی نووسەران / فوئاد محەمەد ئەمین ، ڕەئووف ئەحمـەد حەسـەن •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانـگی نیسانی سـاڵی ١٩٦٦ دەرچـووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٣) بووە کە لە سـاڵی ١٩٦٨ دەرچـووە •

٤ ـ گۆڤاری (گزنگ)

گۆڤارێـکی قوتابخانەیی و پەروەردەیی بووە •

خاوەنی / قوتابخانەی مەناری سەرەتایی کوڕان لە سلێمانی •

دەستەی نووسەران / عەبدولکەریم محەمەد باراوی ، عەبدولکەریم ساڵح زەندی ، محەمەد ساڵح سەعید ، عەبدولقادر مـەلا عومـەر ، عەبدولمەجید محەمەد کەریم ، عەبدولسەمیع ئەحمەد •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / تەنیا یەك ژمارەی لێ دەرچـووە ئەویش لـە سـاڵی ١٩٦٧ بووە •

ژمارە دووی بە ناوی (چیا) دەرچووە •

٥ ـ گۆڤاری (چیا)

گۆڤارێکی قوتابخانەیی و پەروەردەیی ساڵانە بووە .

خاوەنی / قوتابخانەی مەناری سەرەتایی کوڕان لە سلێمانی .

دەستەی نووسەران / عەبدولکەریم محەمەد ئەحمەد ، محەمەد ساڵح سەعید ، عەبدولمەجید محەمەد کەریم ، جەمال نووری محیەددین ، محەمەد غەریب ڕەئووف ڕەشید .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (٢)ی لە ساڵی ١٩٦٨ دەرچووە . ژمارە (یەك)ی بە ناوی (گزنگ) لە ساڵی ١٩٦٧ دەرچووە .

تەنیا ئەو ژمارەیەی لێ بڵاو کراوەتەوە .

٦ ـ گۆڤاری (تیشك)

گۆڤارێکی پەروەردەیی ساڵانە بووە .

خاوەنی / قوتابخانەی مامۆستایانی سەرەتایی کوڕان لە هەولێر .
دەستەی نووسەران :

١ ـ مامۆستا مەجید ئاسنگەر / بەڕێوەبەری قوتابخانە .

٢ ـ مامۆستا حەمە کەریم ڕەمەزان هەورامی / مامۆستای پەروەردەو زانستی هۆڵمان .

٣ ـ مامۆستا فاتیح محەمەد / مامۆستای زمانی کوردی .

٤ ـ لێژنەی : آ ـ پەروەردەو زانستی هۆڵمان .
ب ـ زمانی کوردی .

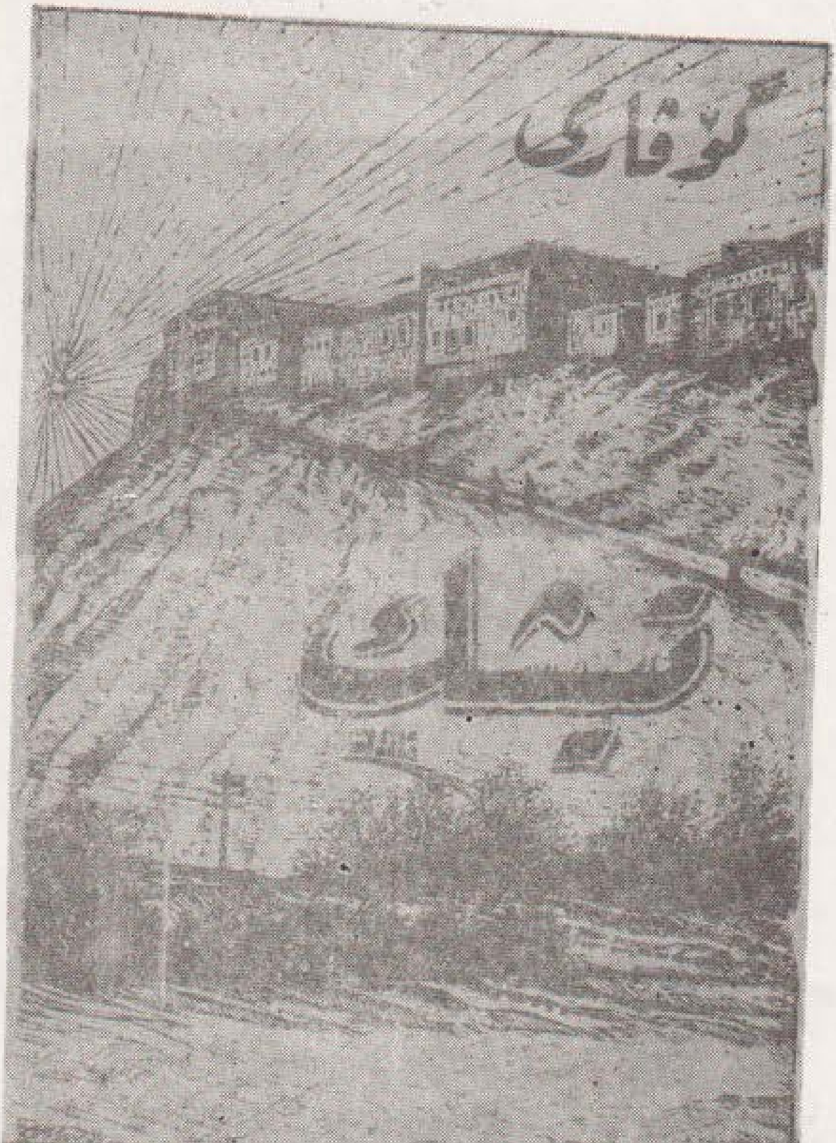
گۆڤاری
ژیان

٥ ـ سکرتێری لێژنەکان / نووری ئیسماعیل نانەکەلی •
شوێنی دەرچوونی / هــەولێر •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی ١٩٦٩ دەرچــووەو بەڕۆنیۆ چاپکراوە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٢) بووە کە لە ســـاڵی ١٩٧٠ دەرچــووە •

٧ ـ گۆڤاری (ڕەنیلە)

گۆڤارێـکی ڕۆشنبیری و پەروەردەیی ساڵانە بووە •
خاوەنی / خوێندنـگای دواناوەندەی هەولێری کوڕان •
دەستەی نووسەران :

١ ـ مامۆستا عەبدولڕەحمان ئەلسەعدی / مامۆستای زمانی کوردی
٢ ـ لێژنەی زمانی کوردی :

آ ـ عوسمان حەمەد دەشتی / سکرتێری گشتی •
ب ـ ئەندامانی لێژنە :

١ ـ دلشاد عەبدوڵلا سنجاوی •
٢ ـ تاریق حوسێن •
٣ ـ ڕەحبەو جەلال مامەش •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی ١٩٧١ دەرچووە • تەنیا ئەم ژمارەیەی بەم ناوە دەرچووەو ساڵی دوایی بە ناوی (بیری نوێ) دەرچــووە •

٨ ـ گۆڤاری (بیری نوێ)

گۆڤارێکی ئەدەبیو زانستیی گشتی ساڵانە بووە •

خاوەنی/لیژنەی زمانو ئەدەبی کوردی لە خوێندنگای دواناوەندیی هەولێری کوڕان •

دەستەی نووسەران / مامۆستا عەبدولڕەحمان ئەلسەعدی / سەرۆکی لیژنە • کاردۆ عەبدولقەهار گەلاڵی/سکرتێری لیژنە•عەبدوللا محەمەد زەنگەنە • تاهیر حوسێن هەمەوەند •

شوێنی دەرچوونی / هەولێر •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی ئاداری ساڵی ١٩٧٢ دەرچووە •

هەر ئەو ژمارەیەی لێ بڵاو کراوەتەوە •

٩ ـ گۆڤاری (کۆلیجی ئەدەبیات)

گۆڤارێکی زانستیو ئەکادیمیە بە زمانی عەرەبیو کوردیو ئینگلیزی دەرچووە •

خاوەنی / کۆلیجی ئەدەبیاتی زانکۆی بەغدا •

سکرتێری بەشە کوردیەکەی / د• مارف خەزنەدار •

شوێنی دەرچوونی / بەغدا •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی **١٩٧٢** دەرچووە •

ژمارە (٢٣)ی لە ساڵی **١٩٧٩** دەرچووە •

١٠ـ گۆڤاری (بەرەو ڕووناکی)

گۆڤارێکی وێژەییو ڕۆشنبیریی گشتی بووە •

خاوەنی / لیژنەی زمانو ویژەی کوردی لە خوێندنگای ناوەندی‌ی گەلاڵەی کوڕان •

دەستەی نووسەران / ئیبراهیم سەعید بەرزنجەیی ، نەژاد عەزیز سورمێ ، سەردار کەمال مەولوود ، ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی ، غەفوور حوسێن گەلاڵی •

شوێنی دەرچوونی / گەلاڵە •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی ۱۹۷۲ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (۳) بووە کە لە ساڵی ۱۹۷۳ دەرچـووە •

۱۱ـ گۆڤاری (زانکۆ)

گۆڤارێکی زانیاری‌یە بە عەرەبی‌و کوردی ئینگلیزی دەرچووە •

خاوەنی / زانکۆی سلێمانی •

سەرۆکی نووسین / د• تاریق حەسەن ئامێدی •

سکرتێری نووسین / د• فارووق یەعقووب یوسفی •

ئەندامان / د• سەباح فەخری ، د• محەمەد فەهمی ئەحمەد ، د• فەساحەت حوسێن عەلی خان ، د• موشتاق ئەحمەد ، مۆسنا شەماڵ جەلال سائیب •

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی ۱۹۷۵ دەرچووە • ژمارە (۲)ی بەرگی (۷)ی لە ساڵی ۱۹۸۱ دەرچووە •

١٢ـ گۆڤاری (گولاله)

بلاوكراوەیێكی قوتابخانەییە ، بە كوردیو عەرەبی دەرچووە .

خاوەنی / قوتابخانەی (زانكۆ)ی نموونەیی سەرەتایی .

هەڵسووڕێنەری / مامۆستا نەرگز نووری مەحموود .

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ساڵی خوێندنی ١٩٧٦ - ١٩٧٧ دەرچووە .

١٣ـ گۆڤاری (ئاسۆی زانكۆیی)

گۆڤارێكی ڕۆشنبیری‌ی گشتی بووە ، بە كوردیو عەرەبی دەرچووە .

خاوەنی / زانكۆی سلێمانی ـ مەڵبەندی ڕۆشنبیری‌ی كۆمەڵایەتی .

سەرۆكی نووسین / د. هادی كازم عەوەز .

سكرتێری نووسین / عەبد عەلی حەسەن خەففاف .

دەستەی نووسەران / د. كامل حەسەن بەسیر ، د. ماجید بەشیر ، د. محەمەد فازیل قەفتان ، د. كامیل عەبدولحەمید ، عەلی حوسێن حەسەن ، سەبیح حموود ، كامەران موكری ، فریاد فازیل زەنگەنە ، سەباح میرزا ئەحمەد .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی مایسی ساڵی ١٩٧٧ دەرچووە .

---

(١) مەبەست لە خوێندنگا لێرەدا مانا فراوانەكەیەتی كە قوتابخانەو ئامۆژگاو كۆلیجو زانكۆ دەگرێتەوە .

ڕۆژنامەنووسی ی منداڵان

جیهانی منداڵان جیهانێکی ڕەنگاو ڕەنگە ، جیهانێکی پاکو بێ تاوانو بێ فرۆفێڵە ، جیهانی گەشبینیو سادەیە ، جیهانی پێکەنینو یاریە .

منداڵان جگەرگۆشەکانمان ، مرۆڤی دوا ڕۆژن ، پەروەردە ـ کردنیان بە شێوەیێکی ڕاستو زانستیانە واتای ئەوەیە دواڕۆژی میللەتەکەمان گەشتر دەکەینو لەسەر بنچینەیێکی پتەوتر دروستی دەکەینەوە .

گەلانی پێشکەوتوو بایەخێکی زۆر بە ڕۆشنبیری ی منداڵان دەدەنو دەیان گۆڤاری ڕەنگاوڕەنگی وێنەداریان بۆ دەردەچوێنن و کتێبخانەکانیان پڕیەتی لە بەرهەمی منداڵان ؛ کەچی نامەخانەی کوردی هێشتا لە سەرەتا دایە ، لە تەمەنی نەوەد ساڵەی ڕۆژنامەنووسی ی کوردیدا تەنیا (٣) گۆڤاری منداڵان بڵاو کراونەتەوەو ئەمانیش هەر بە ساوایی خنکێنراون وەکو بڵێی منداڵانی کورد مافی ئەوەیان نەبێت لە هەموو خاکی پانو بەرینی کوردستاندا تەنیا یەك گۆڤاری هەفتانەو تەنانەت مانگانەو ساڵانەیشیان هەبێ .

منداڵانمان چۆن پێویستیان بە خۆراك هەیە بۆ گەشەکردنی لەشیانو پێویستیان بە پۆشاك هەیە بۆ پاراستنیانو پێویستیان بە قوتابخانە هەیە بۆ فێرکردنو فراوان کردنی ئاسۆی ڕۆشنبیریان ؟ هەر ئاواش پێویستیان ـ بەلای کەمەوە ـ بە گۆڤارێکی کوردیی حەفتانەی ڕەنگاوڕەنگی وێنەداری منداڵان هەیە کە دەزگایێکی ڕۆشنبیریی کوردی بە ڕێكوپێکی دەری بچوێنیو هەڵسووڕێنەرو نووسەرانیشی لە کەسانی دڵسۆزو پاكو شارەزا بنو ئامانجیان هەر پەروەردە کردنی منداڵانی کورد بێ بە شێوەیێکی ڕاستو دروستو کوردانە بە هەموو مانا فراوانەکەیەوە .

ئێمە لەم ڕووەوە قەرزداری منداڵانینو ئۆباڵیان لە ئەستۆماندایەو لە دوا ڕۆژدا کە پێگەیشتن پەنجەی توانجو سەرزەنشتمان بۆ درێژ دەکەن :

١ ـ گۆڤاری (گروگالی منداڵانی کورد)

گۆڤارێکی منداڵان بووە .

شوێنی دەرچوونی / مەهاباد .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە بەهاری ساڵی ١٩٤٦ دەرچووە .

ژمارە سێ ی لە حوزەیرانی هەمان ساڵ بلاو کراوەتەوە .

قادری مودەڕیسی سەرپەرشتیی دەرچواندنی دەکرد .

٢ ـ گۆڤاری (ئەستێرە)

گۆڤارێکی منداڵان بووە ، پاشکۆی گۆڤاری ڕۆژی کوردستان بووە .

خاوەنی / کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی کوردی .

سەرەکی نووسین / ساڵح یووسفی .

دەستەی نووسەران / ڕزگار شەوقی ، ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجەیی ، عەبدولکەریم مەحموود شێخانی ، سدیق مەحموود بەرزنجەیی .

شوێنی دەرچوونی / سلێمانی .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە هاوینی ساڵی ۱۹۷۲ دەرچووە .

۳ - گۆڤاری (ئەستێرە)

گۆڤارێکی منداڵانی مانگانە بووە .

خاوەنی / بەڕێوەبەریتی گشتیی ڕۆشنبیریی کوردی .

سەرۆکی نووسین / دوکتۆر ئیحسان فوئاد .

سکرتێری نووسین / جەمال خەزنەدار .

شوێنی دەرچوونی / بەغدا .

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە مانگی مایسی ساڵی ۱۹۷۵ دەرچووە .

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (۲) بووە کە دەرچووە .

قوس قزح

ڕۆژنامەی دەستنووس

ڕۆژنامەی دەستنووس ئەو ڕۆژنامە نیمچە ئاشکرایانەن کە بە شێوەیێکی ئاسایی‌و بەبێ ڕەزامەندی‌ی میری‌و بە دەستخەت دەردەچن •

مامۆستا (شاکر فەتاح) لەم بوارەدا دەستێکی باڵای هەبووەو بە تەنیا چەند ڕۆژنامەیێکی دەستنووسی دەکردووە ؛ لەو کاتەی کە بەڕێوەبەری ناحیەی (خورماڵ) و (قادر کەرەم) و قائیمقامی شارۆچکەی (چەمچەماڵ) بووە :

١ ـ ڕۆژنامەی (خورماڵ)

ڕۆژنامەیێکی دەستنووس بووە •

شوێنی دەرچوونی / خورماڵ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٣/ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٤٠ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٢٤) بووە کە لە ٢٤/ی ئەیلوولی ساڵی ١٩٤٠ دەرچووە •

٢ ـ ڕۆژنامەی (باسەرە)

ڕۆژنامەیێکی دەستنووس بووە •

شوێنی دەرچوونی / قادر کەرەم •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ٢٥/ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٤٢ دەرچووە •

دوا ژمارەی/دوا ژمارەی ژمارە (٢٤) بووە کە لە ٢٣/ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٤٢ دەرچووە •

٣ ـ ڕۆژنامەی (چەمچەماڵ)

ڕۆژنامەیێکی مێژوویی هەفتانەی دەستنووس بووە •

خاوەن و سەرنووسەری / شاکر فەتتاح •

شوێنی دەرچوونی / چەمچەماڵ •

مێژووی دەرچوونی / ژمارە (یەك)ی لە ١/ی تەمووزی ساڵی ١٩٤٦ دەرچووە •

دوا ژمارەی / دوا ژمارەی ژمارە (٧) بووە کە لە ١٢/ی ئابی ساڵی ١٩٤٦ دەرچووە[١] •

ئەوەی شایانی باسە مامۆستا شاکر فتاح جگە لەم ڕۆژنامانە لە شاری ئاکرێش لە ماوەی نێوان ١٥/٧/١٩٥٠ هەتا ١٥/٩/١٩٥٠ ڕۆژنامەیێکیشی بە ناوی (ئاکرێ) دەرکردووە بەڵام ئەمیان بە زمانی عەرەبی بووەو لە ساڵی (١٩٨٤) یشدا ژمارەکانی ئەم ڕۆژنامەیەی کۆکردۆتەوەو وەری گێڕاوەتە سەر زمانی کوردیو چاپی کردووە[٢] •

---

(١) دەربارەی ئەم ڕۆژنامە دەستنووسانە بڕوانە :
١ ـ عەبدولجەبار جەباری / مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی/لاپەڕە: ١٦١ و ١٦٢
٢ ـ شاکر فەتتاح / کۆمەڵە ڕۆژنامەی چەمچەماڵ / چاپی بەغدا ١٩٨٣

(٢) بڕوانە : شاکر فەتتاح / ڕۆژنامەی ئاکرێ / چاپی بەغدا ١٩٨٤

سەردانەوانێك بۆ ڕێبەرە نەمرەکانی کاروانی ڕۆژنامەنووسیی کوردی

ڕۆژی ٢٢/ی نیسانی سالی ١٨٩٨ ڕۆژێکی ورشەدارە لە مێژووی ڕۆشنبیریی نەتەوەی کورددا ، ڕۆژی دەرچوونی یەکەمین ڕۆژنامەی کوردیە لەلایەن کوردێکی ڕۆشنبیر ؛ ڕۆشنبیرێکی دلسۆز ؛ دلسۆزێکی ڕاستەقینەی وشەی پاکی کوردی ؛ نەمر میقداد مەدحەت بەگ .

بەلێ میقداد مەدحەت بەگی نەمر وەکو ڕۆشنبیرێکی دووربین و ئاگادار هەستی بەو ڕاستیە کردبوو کە کوردیش نەتەوەیێکە تایبەتییەکانی خۆی هەیەو مافی ئەوەیشی هەیە وەکو نەتەوەکانی دراوسێی - کە لەو لایەنەو زۆر لایەنی دیکەش پێش کورد کەوتبوون - پێویستی بە دەرکردنی ڕۆژنامەیێکی وا هەیە کە بە تەواوی زمانی حالی ئەم کوردە بێت بە هەموو چین و لایەنەکانییەوەو بتوانێ دەنگی زولالی ئەم نەتەوەیە بە ئاشکرا دەربڕێ ، چاکیش دەیزانی کە ئەو لە خاکی سەر بە دەستەلاتی دەولەتی عوسمانیدا وەك لە گەرووی نەهەنگدا بێ وایەو هەرگیز ناتوانێ ئەو پەیامە پیرۆزە وەکو پێویستە ڕابگەیێنێ و بۆ ئەم

مەبەستەش شاری (قاهیرە)ی هەڵبژارد کە تا ڕادەیێك ئەوکاتی سەربەستی تێدا هەبوو و کەمێکیش لە دەستەڵاتی دەوڵەتی سوڵتان دوور بوو •

بەم جۆرە یەکەمین ژمارەی یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی لە شاری قاهیرەی میسردا دەرچوو •

تا بەم شێوەیە میقداد مەدحەت بەگ بووە ڕابەرو سەرقافڵەچیی کاروانی شکۆمەندی ڕۆژنامەنووسیی کوردیو لەلایەن هەموو کوردێکی دڵسۆزیش بە ئەمر دەژمێردرێت •

شۆرەسوارێکی دیکەی ئـەم گۆڕەپانە ئەمر حوسێن حوزنی موکریانییە ، مامۆستا حوزنی هەر لە ساڵی (١٩١٥) وە تا کۆچ کردنی لە ساڵی (١٩٤٣) هەموو ژیانو ڕابواردنو هەوڵدانێکی خۆی بۆ خزمەت کردنی مێژوو و ئەدەبو ڕۆشنبیریی کوردی تەرخان کردبوو ، جگە لە دەیان بەرهەمی بە نرخی مێژوویی زیاتر لە (١٠) ڕۆژنامەو گۆڤاری کوردی بە نهێنیو ئاشکرا دەرکردووەو لە زۆربەی کاتیشدا هەر خۆی بە تەنیا نووسەرو وێنەکێشو دەرهێنەرو چاپکەری ڕۆژنامەو گۆڤارەکان بووە ؛ لە کاتێکدا کە نەزانینو دواکەوتن باڵی ڕەشیان بەسەر سەرتاپای کوردستان کێشابوو ، پاداشتیشی بەرانبەر بەم هـەموو لەخۆ بووردنو خزمەت کردنە لە توانجو سەرزەنشتو بوختـان دانە پاڵ بەملاوە هیچ دەستکەوتێکی کەی نەبووە ، بەڵام ئەو هەرگیز کۆڵی نەدەدا ، چونـکە ئەو خۆنەویستو تێکۆشەر بوو ، دڵسۆزو کۆڵنەدەر بوو ، عـاشقی وشەی ڕەسەنی کوردی بوو ، ئامانجی خزمەت کردن بوو ، چاوی لـە پاداشتو خۆ دەرخستن نەبوو •

ئەمری سێیەمی ئەم کاروانە پیرەمێردی شاعیرە ، ئەویش چوارێکە

سەدەیێکی تەواو بە ڕۆژنامەی (ژیان) و (ژین) ئەوپەڕی خزمـــەتی بێ بسانەوەی پێشکەش بە کورد کردووەو بە شیعرە ناسكو تەڕەکانیو بـە نووسینـــە بەجۆشەکانیو بـــە پەندە نەستەقو پڕ واتاکانی لـــە (قەلەندەرخانە) بچووکەکەیەوە تیشکی ڕووناکیی بۆ هەموو کوردستان پەخشو بڵاو کردۆتەوە •

ئەم نەمرانەو مێژووی ڕۆژنامەنووسیی کوردی لە تەمەنی نـەوەد ساڵەی خەباتی سەختی بێ پسانەوەیدا بە دەیان ڕووناکبیرو ســەربازی دڵسۆزی دیـکەی پێگەیاندووەو هەر یەکەیان وەکو مۆمێك پێشەنگی ئەو کاروانە پیرۆزەیان ڕۆشن کردۆتەوەو هەر یەکەشیان جێگایـەکی تایبەتیو دیاریان بۆ خـــۆیان کردۆتەوەو مێژووی ڕۆژنامەنووسیی کوردیش هەمیشە بە شانازییەوە باسیان دەکاتو ئافەرین لە کردەوەکانیان دەکات ، چونـکە ئەمانە ڕۆشنبیری ڕاستەقینەی میللەتنو بە خامە پاکـە نەترسەکانیان هـــەرگیز لـــە خزمەت کردنی وشـــەی کوردی کۆڵیان نـــەداوە •

نەمری بۆ ئەو کەڵە مرۆڤانەو جاویدانی بۆ گیانی پیرۆزیانو تەمەنی درێژیش بۆ ئەوانەی کە تا ئێستا ماون •

پێرستی ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکان بەپێی سالی دەرچوونیان

سال	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
١٨٩٨	کوردستان (ڕ)
١٩٠٧	کورد (ڕ)
١٩١٢	کوردستان (گ)
١٩١٣	ڕۆژی کورد (گ) یەکبوون (گ)
١٩١٤	بانگی کورد (گ) آ کوردستان (گ)
١٩١٥	کوردستان (گ)
١٩١٧	کوردستان (ڕ)

سـال	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
١٩١٨	تێگەیشتنی ڕاستی (ڕ)
	ژیـن (گ)
١٩١٩	ژیـن (ڕ)
	کوردستان (گ)
١٩٢٠	پێشـکەوتن (ڕ)
١٩٢١	ڕۆژی کورد (ڕ)
١٩٢٢	بانـگی کوردستان (ڕ)
	ڕۆژی کوردستان (ڕ)
١٩٢٣	بانـگی حەق (ڕ)
	ئومێدی ئیستیقلال (ڕ)
١٩٢٤	ژیانـەوە (ڕ)
١٩٢٥	دیاری کوردستان (گ)
١٩٢٦	ژیـان (ڕ)
	زاری کرمانجی (گ)
١٩٢٧	پەیـژە (گ)

سـال	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
١٩٣٠	ڕێیا تـازە (ڕ)
١٩٣٢	هـاوار (گ)
١٩٣٥	ڕووناکی (گ)
١٩٣٧	زبـان (ڕ)
١٩٣٨	زانسـتی (گ)
١٩٣٩	ژین (ڕ)
	گەلاوێژ (گ)
١٩٤١	ڕوناهی (گ)
١٩٤٣	نیشتمان (گ)
	دەنگی گێتی تازە (گ)
	ڕۆژا نو (گ)
	ستێر (گ)
١٩٤٥	کوردستان (گ)
	ئـاوات (گ)
	هاواری کورد (گ)

ساڵ	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
١٩٤٦	کوردستان (ڕ)
	هەڵاڵـە (گ)
	هاواری نیشتمان (گ)
	گڕوگاڵی منداڵانی کورد (گ)
	ئاگاو ڕووداوی هەفتەیی (گ)
١٩٤٧	کوردستان (ڕ)
١٩٤٨	ڕێـگا (ڕ)
	نـزار (گ)
	هەتـاو (ڕ)(١)
١٩٥٠	هەولێر (ڕ)
	تیرە بەغدایە (گ)
١٩٥١	خۆرنشـین (گ)
١٩٥٢	ڕاوێـژ (ڕ)
	پـەیام (گ)
١٩٥٤	هەتـــاو (گ)
١٩٥٥	ژینا تازە (ڕ) (بۆ جاری دووەم)

ســـال	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
١٩٥٧	هیـــوا (گ)
١٩٥٨	پێشکەوتن (ڕ)
	شەفەق ـ بەیان (گ)
	پێشکەوتن (گ)
	کوردستان (گ)
١٩٥٩	برایەتی (ڕ)
	خەبات (ڕ)
	ڕاستی (ڕ)
	کوردستان (ڕ)
	ئازادی (ڕ)
	ڕای گەل (ڕ)
	نیشتمان (گ)
	ڕزگاری (گ)
	نەورۆز (گ)
	ئافرەت (گ)
	بڵێسە (گ)
	هیوای کوردستان (گ)
	دەنگی قوتابیان (گ)
	دەنگی قوتابیان (گ)
	هونەر (گ)
	گزنگ (گ)

ســـاڵ	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
١٩٦٠	کوردستان (ڕ)
	بڕوا (ڕ)
	دەنگی کورد (ڕ)
	ڕۆژی نوێ (گ)
	چارەسەرکردنی کشتوکاڵ (گ)
	عیراقی نوێ (گ)
	ژیـــان (گ)
	ڕۆناهی (گ)
١٩٦١	کوردستان (ڕ)
	ئەدیبی عیراقی (گ)
١٩٦٢	هەولێر (ڕ)
	دیجلەو فوڕات (ڕ)
١٩٦٣	ڕاپەڕین (ڕ)
	دەنگ (گ)
١٩٦٤	گۆڤاری تووتن (گ)
١٩٦٦	دەنگوباس (ڕ)
	ڕۆژ (ڕ)
	دەنگی تازە (گ)

سال	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
	پرشنگ (گ)
	ڕابەر (گ)
١٩٦٧	برایی (ڕ)
	گزنگ (گ)
١٩٦٨	سلێمانی (گ)
	کاری میللی (گ)
	جیا (گ)
١٩٦٩	ڕووناکی (ڕ)
	ڕزگاری (گ)
	بەیان (گ)
	تیشک (گ)
١٩٧٠	هاوکاری (ڕ)
	تیشکی هونەر (گ)
	ژین (ڕ)
	دەفتەری کوردەواری (گ)
	هەولێر (گ)
	برایەتی (گ)
	شۆڕشی کشتوکاڵ (گ)
	زانیاری (گ)

پۆژنامەو گۆڤارەکان	سـال
جیـا (گ)	
گیتی بوول (گ)	
خەباتی قوتابیان (گ)	
کوردستان (پ)	١٩٧١
پێگای یەکێتی (پ)	
دەنگی جوتیار (پ)	
برایەتـی (پ)	
باشکۆی برایەتی (پ)	
دەنگی مامۆستا (گ)	
نووسەری کورد (گ)	
پۆژی کوردستان (گ)	
پەروەردەو زانست (گ)	
هیفی (گ)	
پەنڵە (گ)	
جیـا (گ)	
پوانـگە (گ)	
برایەتی (پ)	١٩٧٢
بیری نوێ (پ)	
گزنـگ (گ)	
نووسەری نوێ (گ)	

ساڵ	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
	بەرەو ڕووناکی (گ)
	ئەستێرە (گ)
	هوشیاری کرێکاران (گ)
	بیری نوێ (گ)
	گۆڤاری کۆلێجی ئەدەبیات (گ)
	ڕەوشەن (٢)
١٩٧٣	بۆپێشەوە (گ)
	ڕۆشنبیر (گ)
	ڕۆشنبیری نوێ (گ)
	گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد (گ)
	بابا گوڕگوڕ (گ)
	ڕاستی (گ)
١٩٧٤	برایەتی (ڕ)
	ئامانج (گ)
	ڕوناهی (گ)
١٩٧٥	برایەتی (ڕ)
	ئەستێرە (گ)
	تۆتۆتۆمی (گ)
	زانکۆ (گ)

ساڵ	ڕۆژنامەو گۆڤارەکان
١٩٧٦	ڕزگاری (گ) گوڵاڵە (گ)
١٩٧٧	پاشکۆی عیراق (ڕ) ئاسۆی زانکۆیی (گ) تریفە (گ) ڕەنجی کرێکار (گ)
١٩٧٨	پاشکۆی شۆڕشی کشتوکاڵ (گ)
١٩٧٩	نووسەری کورد (گ) (خولی دووەم)
١٩٨٠	کاروانی ئافرەت (گ) شنرۆ (گ) ئابووری زان (گ)
١٩٨٢	کاروان (گ) کشتوکاڵ (گ) خانزاد (٣)
١٩٨٥	کاروانی وەرزش (ڕ) نووسەری کورد (گ) (خولی سێیەم) دەنگی مە (گ)

ساڵ	ڕۆژنامەوگۆڤارەکان
١٩٨٦	نەوروزی عیراق (گ)
١٩٨٧	تەندروستیو کۆمەڵ (گ) پاشکۆی هەفتانەی عیراق (ڕ) ڕەنگین (گ)

---

(١) بۆ یەکەمین جار مامۆستا (کەمال ڕەئووف محەمەد) لە کۆڕێکی ڕۆژنامە نوسی لە هەولێر ڕۆژی ١٩٨٦/٤/٢٣ ڕایگەیاند کە ئەم ڕۆژنامەیە یەکەمین ڕۆژنامەیە لە هەولێر دەرچووبێ .

(٢) ئەم گۆڤاری ڕەوشەنە ژمارەی لەسەر نیە .

(٣) بلاوکراوەیێکی یەکێتی ئافرەتانی هەولێرەو ئەویش ژماری لەسەر نیە .

پێرستی ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکان بەپێی شوێنی دەرچوونیان

گۆڤار	ڕۆژنامە	شوێن
بانگی کورد	تێگەیشتنی ڕاستی	بەغدا
دیاری کوردستان	پێشکەوتن	
بەیژە	بانگی کوردستان	
گەلاوێژ	برایەتی	
دەنگی گێتی تازە	خەبات	
ئاگاو ڕووداوی هەفتەیی	ئازادی	
نزار	دەنگی کورد	
تیرە بەغدایە	کوردستان	
بەیام	دەنگوباس	
هیوا	برایی	

شوێن	ڕۆژنامە	گۆڤار
	ڕووناکی	پێشکەوتن
	هاوکاری	بەغدا
	دەنگی جوتیار	ئافرەت
	برایەتی	دەنگی قوتابیان
	بیری نوێ	چارەسەرکردنی کشتوکاڵ
	برایەتی	ڕۆناهی
	برایەتی	عیراقی نوێ
	باشکۆی عیراق	ئەدیبی عیراقی
	باشکۆی هەفتانەی ـ	گۆڤاری تووتن
	ڕۆژنامەی عیراق •	کاری میللی
		بەیان
		دەفتەری کوردەواری
		برایەتی
		شۆڕشی کشتوکاڵ
		زانیاری
		گیتی بوول
		خەباتی قوتابیان

شوێن	ڕۆژنامە	گۆڤار
		نووسەری کورد
		ڕۆژی کوردستان
		پەروەردەو زانست
		ڕوانگە
		هوشیاری کرێکاران
		گۆڤاری کۆلیجی ئەدەبیات
		ڕۆشنبیری نوێ
		گوڤاری کۆڕی زانیاری کورد
		ئامانج
		ئەستێرە
		پاشکۆی شۆڕشی کشتوکاڵ
		نووسەری کورد (خولی دووەم)
		نووسەری کورد (خولی سێیەم)
		ڕەنگین
سلێمانی	پێشکەوتن	زانستی
	بانگی کوردستان	نیشتمان
	ڕۆژی کوردستان	نەورۆز

شوێن	ڕۆژنامە	گۆڤار
	بانگی حەق	بڵێسە
	ئومێدی ئیستیقلال	هیوای کوردستان
	ژیانەوە	هونەر
	ژیان	ڕۆژی نوێ
	زبان	ڕابەر
	ژین	گزنگ
	بروا	سلێمانی
	مەشخەڵی نەورۆز	جیا
	ڕاپەڕین	ڕزگاری
	ژین	تیشکی هونەر
	پاشکۆی برایەتی	دەنگی مامۆستا
	برایەتی	جیا
		ئەستێرە
		زانکۆ
		تریفە
		ڕەنجی کرێکار
		گوڵاڵە
		ئاسۆی زانکۆیی

شوێن	ڕۆژنامە	گۆڤار
		کاروانی ئافرەت
هەولێر	هەتاو	ڕووناکی
	هەولێر	هەتاو
	هەولێر	زیان
	کاروانی وەرزش	تیشک
		هەولێر
		ڕەنگە
		نووسەری نوێ
		بیری نوێ
		بۆینشەوە
		ڕۆشنبیر
		ئۆتۆنۆمی
		کاروان
		خانزاد (بلاوکراوە)
		ئابووری زان
		کشتوکاڵ
		تەندروستی و کۆمەڵ

شوێن	ڕۆژنامە	گۆڤار
مەهاباد	کوردستان	نیشتمان
	ڕێگا	هاواری کورد
		کوردستان
		ئاوات
		هەواری نیشتمان
		گڕوگاڵی منداڵانی کورد
		خۆرنشین
ئەستەنبۆڵ	کورد	کوردستان
	دیجلەو فوڕات	دەنگ
	ڕۆژی کورد	دەنگی تازە
	ژین	
	کوردستان	
	یەکبوون	
کەرکووک	ئازادی	شەفەق
	ڕای گەل	دەنگی قوتابیان
		گزنگ
		بابا گوڕ گوڕ

شوێن	ڕۆژنامە	گۆڤار
دهۆك		جیا
		ڕەوشەن
		هیڤی
ئەورووپا		كوردستان
		برشنگ
		جیا
		ڕوناهی
مووسل	ڕاستی	
قاهیرە	كوردستان	ژین
ڕەواندوز		زاری كرمانجی
گەلاڵە		بەرەو ڕووناكی
بۆكان		هەلاڵە
ورمێ	ڕۆژی كورد	كوردستان
ئەنقەرە		ڕزگاری
یەریڤان	ڕێیا تازە	
	ڕێیا تازە	

شوێن	ڕۆژنامە	گۆڤار
ساران	کوردستان	
حەلەب		کوردستان
شام (دیمەشق)		هاوار
		ڕووناهی
		ستێر
تەوریز		نیشتمان
بەیرووت		ڕۆژانو
		ڕاستی
باکۆ	کوردستان	
هەڵەبجە		شنروێ

فەرهەنگۆك

بارمتـــه : تأمينات

بڕبڕه : فقره

پـــرۆ : نظـام

پەكخستراو : معطـل

پێ بژاردن : تحريم

تانـــه : طعن

جڤـات : نقـابه

جنێو تێهەڵدان : سب و قذف

خوازراو : مستعار

خۆ هەڵقورتاندن : تدخـل

داگرتەوه : تعبئة

ڕەشه كوژی : اغتيـال

ڕێ پێدان : اجـازه

زار : لهجة

گۆڕانـكاری : تعـديل

مافەته: طاعون

هاتنه ناو : انضمام

سەرچاوەکان

(آ) کتێبەکان :

١ ـ عەبدولجەبار محەمەد جەباری / مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی / چاپخانەی شارەوانی ـ کەرکووك ١٩٧٠ .

٢ ـ د. کەمال مەزهەر ئەحمەد / تێگەیشتنی ڕاستی و شوێنی لە ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا / چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ـ بەغدا ١٩٧٨ .

٣ ـ جەمال خەزنەدار / ڕابەری ڕۆژنامەگەری کوردی / بەغدا ١٩٧٣

٤ ـ جەمال خەزنەدار/ڕۆژی کوردستان/چاپی بەغدا ١٩٧٣ .

٥ ـ جەمال خەزنەدار/بانگی کوردستان/چاپی بەغدا ١٩٧٤ .

٦ ـ د. کەمال فوئاد / کوردستان ـ یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی / بەغدا ١٩٧٢ .

٧ ـ عەلائەددین سەجادی / مێژووی ئەدەبی کوردی / چاپخانەی مەعاریف ـ بەغدا ١٩٥٢ .

٨ ـ شاکر فەتاح / کۆمەڵە ڕۆژنامەی جەمجەماڵ / چاپخانەی (الحوادث) بەغدا ١٩٨٣ .

٩ - شاكر فەتاح / ڕۆژنامەی ئاگری / چاپخانەی (الحوادث) بەغدا ١٩٨٤ .

١٠- عیزددین فەیزی / یەکێتیی نووسەرانی کوردو دوو کۆڕ / چاپخانەی شارەوانی - هەولێر ١٩٨١ .

١١- محەمەد حەسەن مەنگوڕی / گوڵاڵەکانی ڕۆژگار / چاپخانەی (اللواء) بەغدا ١٩٦٨ .

١٢- عوسمان شارباژێری / گولشەن / چاپخانەی شیمال - کەرکووک ١٩٦٩ .

١٣- مومتاز حەیدەری / مستەفا شەوقیو پەیژە / چاپخانەی (الأديب) بەغدا ١٩٨٥ .

١٤- د. عزالدين مصطفى رسول / حول الصحافة الكردية/بغداد ١٩٧٣

١٥- قيس عبدالحسين الياسري / الصحافة العراقية والحركة الوطنية / منشورات وزارة الثقافة والفنون / بغداد ١٩٧٨ .

١٦- زاهيدة ابراهيم / كشاف الجرائد والمجلات العراقية / منشورات وزارة الاعلام / بغداد ١٩٧٦ .

١٧- فائق بطي / صحافة الاحزاب وتاريخ الحركة الوطنية / مطبعة الاديب بغداد ١٩٦٩ .

١٨- يعقوب يوسف كوريا / حكايات عن الصحافة في العراق / الجزء الاول بغداد ١٩٦٩ .

١٩- وزارة الاعلام / مديرية الاعلام العامة / دراسات في الصحافة العراقية / بغداد ١٩٧٢ .

٢٠- وزارة الاعلام / مديرية الاعلام العامة / دليل الصحافة العراقية / بغداد ١٩٧١ .

(ب) ڕۆژنامەو گۆڤارەکان :

چەند ژمارەیێك لەم ڕۆژنامەو گۆڤارانە :

١ ـ ڕۆژنامەی (برایی ، خەبات ، دەنگی کورد ، هاوکاری ، برایەتی(١) ، بیری نوێ ، ژین ، کاروانی وەرزش ، عیراق ، ڕێگای یەکێتی ، پاشکوی عیراق ، التآخي ، العراق) .

٢ ـ گۆڤاری (گەلاوێژ ، هەتاو ، چیا ، بەیان ، تیشك ، دەفتەری کوردەواری ، هەولێر ، برایەتی ، شۆڕشی کشتوکاڵ ، زانیاری ، دەنگی مامۆستا ، نووسەری کورد(٢) ، ڕۆژی کوردستان ، پەروەردەو زانست ، ڕهێڵە ، ڕوانگە نووسەری نوێ ، بەرەو ڕووناکی ، بیری نوێ ، کۆلیجی ئەدەبیات ، بۆپێشەوە ڕۆشنبیر ، ڕۆشنبیری نوێ ، کۆڕی زانیاری کورد ، ئەستێرە ، ئۆتۆنۆمی ، زانکۆ ، رزگاری ، ڕەوشەن ، تیشکی هونەر ، گوڵاڵە ، ڕەنجی کرێکار ، پاشکۆی شۆڕشی کشتوکاڵ ، شنروێ، کاروان ، کشتوکاڵ ، تەندروستیو کۆمەڵ ، ڕەنگین) .

---

(١) ڕۆژنامەی برایەتی بە هەموو خولەکانیەوە .

(٢) گۆڤاری نووسەری کورد بە هەر سێ خولەکانیەوە .

پێرست

پێشــــەکی ٣
ڕۆژنامەو ڕۆژنامەنووسی لە دەفتەری ڕووناکبیرو گەورەپیاواندا ٧
ڕۆژنامەی کوردستانو سەرەتای کاروانی ڕۆژنامەنووسیی کوردی ١٢
بەخشانی ڕۆژنامەنووسی ١٩
ڕۆژنامەنووسیی کوردی لە نێوان سەربەستیو یاسا چاپەمەنییەکاندا ٣٦
ڕۆژنامــــەی بە تەمــەن ٦٩
ڕۆژنامــە تەمـــەن کورت ٧٩
ڕۆژنامــــەی فرەزمان ٨٣
ڕۆژنامەنووسیی مامۆستایان ٨٦
ڕۆژنامەنووسیی قوتابیان ٩١
ڕۆژنامەنووسیی قوتابخانە ٩٥
ڕۆژنامەنووسیی منداڵان ١٠٤
ڕۆژنامــەی دەستنووس ١٠٨
سەردانەواندنێك بۆ ڕێبەرە نەمرەکانی کاروانی ڕۆژنامەنووسی کوردی ١١٠
پێرستی ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکان بە پێی ساڵی دەرچوونیان ١١٣
پێرستی ڕۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکان بە پێی شوێنی دەرچوونیان ١٢٤
فەرهەنــگۆك ١٣٢
سەرچاوەکاو ١٣٣

طبع بتعضيد من الامانة العامة للثقافة والشباب لمنطقة كردستان

بعض جوانب

الصحافة الكردية

حمه صالح صادق فرهادي

نرخی دیناریکه

رقم الايداع في دار الكتب والوثائق ١٠٦٧ لسنة ١٩٨٨

نووسینی بەرگ / عەبدولرەحمان

مطبعة الحوادث - هاتف (٤١٥٢٦٨٥)